

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

ОСНОВИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ
З ВИШИВКОЮ

Виконала:

Корінь Анастасія Сергіївна

магістрантка спеціальності

012 «Дошкільна освіта»

ОПП «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:

Заїка Олена Яківна,

к.п. н., ст.викладач

Допущено до захисту

«24» листопада 2021р.

Завідувач кафедри

_____ Корякіна І.В.

Дата захисту: «__» ____ 2021

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

_____
_____
_____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ВИШИВКОЮ	7
1.1. Особливості художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема.....	7
1.2. Вишивка як культурний феномен і засіб виховання дітей дошкільного віку.....	16
1.3. Основи художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку у процесі ознайомлення з вишивкою.....	29
Висновки з розділу 1.....	37
Розділ 2. ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ВИШИВКОЮ	39
2.1. Вивчення стану художньо-естетичної вихованості у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.....	39
2.2. Система педагогічної роботи з художньо-естетичного виховання у дітей старшого дошкільного віку	49
2.3. Аналіз результатів проведеної роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку	56
Висновки до розділу 2	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	62
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Естетична культура є важливим чинником гуманістичного спрямування виховного процесу, пріоритету в ньому загальнолюдських і культурно-національних цінностей.

Художньо-естетичне виховання, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в ранньому дитинстві, значним чином впливають на подальший розвиток дитини.

Проблема художньо-естетичного виховання виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі. Належний і оптимальний рівень соціально-особистісного розвитку дитини може бути забезпечений через формування у неї чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвитку творчих здібностей.

Проблема художнього розвитку підростаючого покоління знайшла широке обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», в Концепції художньо-естетичного виховання.

Одна з обов'язкових освітніх ліній нової редакції Базового компонента дошкільної освіти «Дитина у світі культури» засвідчує, що належний і оптимальний рівень соціально-особистісного розвитку дитини може бути забезпечений через формування в неї чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвитку творчих здібностей, формування, з-поміж інших, художньо-продуктивних навичок.

Це зумовило увагу науковців до різних форм і видів естетичної діяльності дошкільників, оскільки саме через неї зростаюча особистість реалізує свій природний потенціал, долучається до надбань культури.

За висновками В. Давидова, О. Запорожця, О. Леонтєва, В. Мухіної, закладання фундаменту особистості, її культури, формування первинної системи моральних цінностей відбувається в період дошкільного дитинства. Актуалізація творчого потенціалу зростаючої особистості, формування її культури, зокрема й художньо-естетичної, виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі.

Дослідження проблем художньо-естетичного виховання особистості вітчизняних і зарубіжних мислителів і педагогів (Й.Песталоцці, Ш.Фурьє, З.Борисова, Ю.Борєв, Л.Виготський, Д.Джола, В.Зінченко, М.Каган, О.Костюк, Б.Лихачов, Є.Назайкінський, І. Оніщук, С.Рубінштейн, Б.Теплов, А.Щербо, П.Якобсон та ін.) становлять основу для вивчення закономірностей розвитку художньо-естетичної культури особистості (естетичне сприйняття, емоційно-оцінне судження, художньо-естетична діяльність).

Провідну роль у художньо-естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку відіграє мистецтво, зокрема декоративне, що виступає носієм високих духовних цінностей. Вишивка – ефективний засіб емоційно-діяльнісного переживання, привласнення соціально значущих цінностей, духовного збагачення особистості.

Отже, проблема художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою потребує подальшого вивчення, оскільки саме вишивка, торкаючись емоційної сфери людини, впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

З огляду на це темою нашого дослідження ми обрали «Основи художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку (на засадах ознайомлення з вишивкою)».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та апробувати систему роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

Об'єкт дослідження: процес художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

Гіпотеза дослідження: передбачаємо, що художньо-естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку буде проходити ефективніше за таких умов:

- ✓ використання педагогічного потенціалу вишивки з урахуванням її виховних та розвиваючих можливостей;
- ✓ оптимальний добір форм, методів художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку;
- ✓ цілеспрямоване, послідовне, систематичне використання вишивки в естетичному вихованні дошкільників;
- ✓ співпраця педагогів і батьків у художньо-естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

2. Виявити рівень художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

3. Обґрунтувати й експериментально апробувати систему роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

4. Розробити практичні рекомендації для вихователів з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

Для вирішення поставлених завдань використовували такі **методи дослідження:**

- теоретичні: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, систематизація та класифікація зібраної інформації, узагальнення отриманих даних, синтез рекомендацій та висновків з проблематики дослідження;
- емпіричні: діагностика рівня художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, спостереження, бесіди з дітьми, педагогічний експеримент.

Наукова новизна дослідження: обґрунтовано критерії й показники рівня художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку; обґрунтовано систему роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

Практичне значення дослідження: науково обґрунтовано комплекс педагогічних умов художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою, а також розроблено рекомендації для батьків і педагогів з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Структура роботи. Магістерська робота складається: зі вступу, двох розділів, рекомендацій, висновків, списку використаних джерел (57 найменувань), 15 додатків, 3 таблиць, 2 рисунки.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ВИШИВКОЮ

1.1. Особливості художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема

Для того щоб виявити особливості художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку, необхідно розкрити поняття «художньо-естетичне виховання». У літературі є чимало різних підходів до визначень поняття «художньо-естетичне виховання». Поняття «художньо-естетичне виховання» органічно пов'язане з терміном естетика, що позначає науку про прекрасне. В енциклопедичному словнику саме слово «естетика» походить від грецького слова «aisthesis», що в перекладі на українську мову означає «відчуття, почуття». Тому в загальному плані «естетичне виховання» означає процес формування почуттів в області прекрасного.

Але в естетиці це прекрасне пов'язане з мистецтвом, з художнім відображенням дійсності в свідомості і почуттях людини, з її здатністю розуміти прекрасне, слідувати йому в житті і творити його. У цьому сенсі «сутність естетичного виховання полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності дітей, спрямованої на формування у них здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві та житті, на вироблення естетичних понять, смаків і ідеалів, а також розвитку творчих задатків». Дорослі і діти постійно зіштовхуються з художніми та естетичними явищами. У сфері духовного життя, повсякденної праці, спілкування з мистецтвом і природою, у побуті, у міжособистісному спілкуванні - скрізь прекрасне і потворне, трагічне і комічне відіграють істотну роль.

Глобальні зміни в різних сферах життя, динамізм і глибина змін навколишньої дійсності, розширення інформаційних просторів впливають на зростання активності людини в усвідомленні особистісно важливих і глобальних процесів. Реальна ситуація існування людини в сучасному світі вимагає якісної зміни. Тому актуальними є питання творчих якостей особистості, формування творчості, духовного виховання, самореалізації та саморозвитку. Факти, накопичені вітчизняними та зарубіжними дослідниками, свідчать про те, що художньо-естетична діяльність дітей позитивно впливає на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей. Тому заняття мистецтвом є потужним засобом впливу на формування та розвиток особистості.

Естетичне виховання – поняття дуже широке. Воно включає виховання естетичного ставлення до природи, праці, суспільного життя, побуту та мистецтва. Філософською основою теорії естетичного виховання є естетика, предметом якої є вивчення чуттєвої культури людини. Естетика – це загальні закономірності художнього розвитку людської дійсності, характер і форма відображення дійсності, зміни життя за законами краси [4 с. 83].

Предметні галузі естетики як науки (сутність естетики, художня обдарованість, індивідуальна художня творчість) описують критерії оцінки мети, цілей, змісту та естетичного розвитку художнього виховання особистості. Естетичне виховання є важливою складовою всебічного та гармонійного розвитку особистості. Естетичне виховання - цілісне формування у дитини естетичного ставлення до життя, розвиток усвідомлення і розуміння прекрасного в мистецтві, природі, людських взаєминах, художніх потребах і художній творчості; Воно є невід'ємною частиною навчальної програми, спрямованої безпосередньо на формування вміння сприймати і перетворювати дійсність відповідно до законів краси в усіх сферах людської діяльності. Естетичне виховання має на меті формування творчої особистості, наділеної чуттям, пропорційним повторюваності художніх цінностей, уміє доцільно розпізнавати прекрасне і

потворне, включає розвиток чуттєвої сфери особистості, тісно пов'язаної з людською мораллю. Його сутність— естетичний розвиток людини. Введення дитини у світ краси і гармонії є важливим завданням естетичного виховання. Робота психологів значно розширила сферу теорії та практики щодо естетичного виховання дошкільників. У праці В. Шацької знаходимо формулу: «Педагогіка визначає естетичне виховання як виховання вміння сприймати, відчувати, розуміти і цінувати красу природи, життя, праці та навколишньої дійсності через призму сприйняття явищ мистецтва» [48, с. 98].

Краса нерозривно пов'язана з людською душею, працею, поведінкою, мовою і зовнішністю. Творчі душі людства, в тому числі й українців, створили справжні шедеври, які виховують дитячу естетику, від маминої колискової пісні до складного мистецтва, яким можна оволодіти все життя. Існує кілька визначень поняття естетичного виховання, але, розглянувши лише деякі з них, можна зрозуміти суть і складові цього поняття. По-перше, естетичне виховання — це процес опосередкованого впливу. По-друге, це формування вміння сприймати, бачити, цінувати красу мистецтва та життя. По-третє, завдання естетичного виховання - формування особистісних естетичних смаків та ідеалів. І, нарешті, четверте – розвиток самостійної творчості та творчих здібностей [6, с.59].

Естетичне виховання сприяє художньому розвитку кожної дитини. Потрібне особливе ставлення, опосередковане виховне керівництво з боку дорослих для формування самостійної художньої діяльності, що відбувається з ініціативи дітей, задоволення їхніх інтересів і потреб, підтримки інтересу до самостійної творчої діяльності. Отже, естетичне виховання – це організація життя і діяльності дітей, що сприяє розвитку естетичних почуттів дітей, формуванню уявлень і знань про красу життя і мистецтва, естетичній оцінці та естетичному ставленні до світу [2, с.78] .

Унікальне розуміння природи естетичного виховання призводить до різних підходів до цієї мети. Особливої уваги заслуговує питання про цілі та

завдання естетичного виховання. Серед педагогів часто виникає непорозуміння щодо тотожності естетики та художньої освіти. Однак ці поняття необхідно чітко розрізняти. Наприклад, В. Шацька перед естетичним вихованням ставить такі цілі: «Естетичне виховання служить формуванню здібностей активного естетичного ставлення дітей до художніх творів і навіть стимулює творення краси в мистецтві, праці та творчості відповідно до законів краси» [6, с.48]. Дане визначення свідчить, що, на думку автора, важливе місце в естетичному вихованні відводилося мистецтву. Художньо-естетична діяльність задовольняє нагальну потребу дітей у самовираженні і є одним із улюблених занять дітей. До цього виду діяльності дошкільнята виявляють високий інтерес і, що важливо, не існує готових методичних «рецептів» на всі випадки життя, проте якщо вихователь буде уважним до психічного стану дитини, її настрою, потреб, інтересів та виявить при цьому педагогічну винахідливість, можна сподіватися на успішне розв'язання будь-якої проблемної ситуації у виховному процесі.

У сучасному світі спостерігається зміщення акцентів у бік інформаційних технологій, що формують одновимірну особу технократичного суспільства.

Необхідність систематичного, цілеспрямованого залучення особи до світу культури, художньо-естетичних цінностей набуває в умовах трансформації сучасного суспільства та девальвації соціокультурних цінностей особливе значення.

Сучасна людина адаптується та визначає своє місце у світі, перш за все, на основі культурних досягнень минулого та сьогодення, моделюючи та проєктуючи своє майбутнє.

Закони життєдіяльності людей такі, що суспільство не може існувати, якщо відбувається розрив у ланцюгу наступності культурних цінностей, якщо із загального процесу розвитку культури випадає та чи інша ланка.

Провідна педагогічна ідея художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку - це створення такої освітньої системи, орієнтованої,

насамперед на розвиток особистості через прилучення до духовних цінностей, через залучення до творчої музичної, образотворчої, театралізованої діяльності.

Успішне художньо-естетичне виховання дозволяє дитині успішно та гармонійно розвиватися, удосконалюючи художній смак у літературі, музиці, живопису та інших видів мистецтва.

Метою художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку, в умовах реалізації програмного змісту дошкільної освіти, є:

- формування основ художньо-естетичної культури через залучення його до цінностей культури та мистецтва;
- розвиток сприйняття;
- засвоєння художніх стандартів;
- ціннісно-смісловне спілкування;
- співтворчість педагога та дитини;
- формування художньо-естетичної потреби;
- формування художнього смаку та естетичного відношення;
- формування активності, ініціативності та самостійності у художній творчості.

Багато досліджень (Т. Рубан, Є. Трацевська, Л. Бурая, С. Брикунова, О. Нечаєва, С. Фадєєва, С. Кузьміна, Л. Мун, Т. Цвквітарня) переконливо підтверджували можливості мистецтва та ефективність використання механізмів впливу художньо-творчої діяльності як засобу творчої самореалізації особистості різних ступенях освіти, зокрема і дошкільного.

У наш час художньо-творча діяльність визнається найбільш ефективним засобом формування емоційно-ціннісного ставлення до себе, навколишнього світу. Саме і в процесі художньої творчості дитина реалізує свою потребу в самоактуалізації, визначає своє місце у суспільстві, знаходить своє «Я».

Шляхи досягнення цієї мети у залученні дітей до різних видів художньо-естетичної діяльності, засновані на взаємодії різних видів мистецтв

та спираються на поліхудожню природу самої дитини, здатної одночасно співати, танцювати, малювати та складати.

Особлива емоційна чуйність дошкільника дозволяє більш ефективно вибудовувати процес активізації творчого потенціалу кожної дитини саме в системі художньо-естетичного розвитку.

Будь-який вигляд творчості для дитини – це «універсальна форма психічної активності» (М. Поддьяков), що сприяє розумінню дитиною своїх власних можливостей, формування вміння взаємодіяти з іншими людьми, моделювання своєї поведінки у різних ситуаціях, що, у результаті, сприяє саморозвитку і самовихованню, що дозволяє включати механізми творчої самореалізації, що призводять до можливості піднятися на наступний рівень розвитку та саморозвитку.

Сучасні психологи стверджують, що кожна дитина від природи талановита.

Необхідно тільки створити умови, щоб наявні здібності проявили себе і розвинулися до максимально можливого рівня. До умов формування потреби татворчої самореалізації дошкільнят відносяться:

- створення атмосфери зацікавленості, психологічного комфорту та емоційної розкутості;
- створення спеціального поліхудожнього середовища, що сприяє комплексному художньо-естетичному впливу на емоційно-чуттєву сферу дітей;
- облік вікових та психо-фізіологічних особливостей розвитку дитини;
- надання дитині свободи вибору діяльності;
- ненав'язлива, доброзичлива допомога педагога.

Сучасні програми художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку передбачають вирішення завдань, пов'язаних з розвитком творчої уяви дитини. Для їх ефективного вирішення необхідні такі психолого-педагогічні умови:

- побудова освітнього простору з урахуванням початкової природи дитини, її здібності бачити і чути, відчувати та діяти, мислити та говорити;
- створення атмосфери психологічного комфорту та довіри, емоційної свободи;
- побудова системи виховання та розвитку з урахуванням специфіки індивідуального розвитку дітей;
- формування передумов художньо-естетичної діяльності, що сприяє активізації вроджених здібностей кожної дитини;
- знайомство дітей із найкращими зразками творів мистецтва [6, с.77].

Загалом отримані в результаті цілеспрямованого педагогічного впливу навички та вміння, сприяють активізації творчих проявів дитини та формуванню потреби у художньо-естетичній самореалізації. Вони також дозволяють вирішувати основні завдання естетичного виховання та поєднують різні види художньо-естетичної діяльності дітей у єдиний процес.

Завдання формування потреби у художньо-естетичній самореалізації включають:

- виховання сталого інтересу до різних видів художньо-естетичної діяльності, формування основ художнього смаку, розвиток емоційної чуйності, уяви, пам'яті;
- накопичення досвіду сприйняття творів мистецтва, розвиток аналітичного мислення, вміння взаємодіяти у колективних видах творчості, оволодіння навичками зорового та слухового контролю та самоконтролю;
- оволодіння найпростішими знаннями про різні види мистецтва, їх виразні засоби; способи передачі художнього образу, його розвитку;
- розвиток художньо-естетичних здібностей дітей: залучення їх до вокальних, інструментальних, рухових імпровізацій;
- розширення уявлення про можливості художньо-естетичної діяльності та передачі своїх почуттів та уявлень.

Слід зазначити, що основи творчих проявів дітей закладаються в ранньому та середньому дошкільному віці, чому сприяє систематичне включення до освітнього процесу різноманітних творчих вправ та ігор, невеликих завдань, побудованих в ігровій формі та які викликають початковий інтерес до художньої творчості.

Дослідження психологів підтверджують, що в ситуації інтересу дитина в багато разів краще, ніж зазвичай бачить та чує. Позитивні емоції, що супроводжують інтерес, є чудовим стимулом долучення до мистецтва. Під його впливом загострюється робота не тільки уяви та сприйняття, а й розвивається інтелектуальна активність, музична спостережливість та творчі здібності.

Музика, живопис, література, архітектура, скульптура, фотографія та інші види мистецтв надають сильний і різнобічний вплив на почуття людини.

Таке становище викликає сьогодні особливий інтерес до інтегрованих занять мистецтвом широким застосуванням мультимедійних засобів, здатних розширити уявлення дитини про різноманітність видів мистецтв, їх естетичний і культурний вплив, моральному потенціалі та емоційному багатстві [6, с. 78].

Найефективніше процес пробудження інтересу до художньо-естетичної діяльності та формування потреби у творчій самореалізації буде протікати в умовах інтеграції та взаємодії мистецтв, де різні види мистецтв виступають складовими частинами єдиного художнього простору, сприяючи його цілісному сприйняттю та з внутрішніми зв'язками, що об'єднують їх в єдине ціле, яким виступає єдність художніх образів.

Таким чином, художньо-естетична діяльність дітей має протікати в умовах емоційного підйому, що сприяє їхній внутрішній розкутості.

Діти, опановуючи різноманітні засоби художньо-естетичного самовираження, самоствердження та потрапивши в атмосферу творчого успіху, набувають впевненості у своїх силах, сміливості та незалежності. Це,

у свою чергу, сприяє розкриттю їх творчого потенціалу та формуванню потреби в творчому самовираженні чи самореалізації.

Художньо-естетична освіта, яку отримують діти в системі дошкільної освіти, сприяє розвитку індивідуальних природних здібностей дитини, розширює її емоційний світ, а головне – вчить прагнути повної самореалізації.

Таким чином, розмаїтість форм і методик та методичних підходів до занять у художньо-естетичній діяльності сприяє появі загального інтересу до художньо-естетичної діяльності у дошкільнят, що стимулює прояв творчої активності, сприяє долати формалізм, стереотипи у взаємодії з дітьми. Художньо-естетична діяльність забезпечує ефективність педагогічного процесу, також сприяє всебічному та різносторонньому розвитку дітей в процесі навчально-виховної діяльності.

1.2. Вишивка як культурний феномен і засіб виховання дітей дошкільного віку

Вишивка – це давнє українське мистецтво, це любов, що передається з покоління в покоління. Вишивка корисна не тільки дорослим, а ще й дітям.

Мистецтво вишивки існує рівно стільки ж, скільки людська цивілізація. Особливого розвитку вишивка набуває після запровадження християнства на території Київської Русі. В Україні при великих монастирях і церквах діяли школи та майстерні, де дівчата вчилися техніці народної вишивки, а початківці та черниці шили церковний одяг, покривала, ікони та рушники для оздоблення своїх образів.

Багато дослідників сучасного мистецтва, як-от Т. Кара-Васильєва, Р. Захарчук-Чугай, А. Заволокіна, Г. Пащенко, В. Радкевич, Є. Литвинець, О. Гасюк, М. Степан, писали, що українська народна вишивка є унікальною за класифікацією орнаменту, візерунків, швів [7, с.72].

Регіональні особливості української народної вишивки досліджуються в контексті загальної характеристики народного одягу України та регіону в цілому, спільних та неповторних рис художньо-стильових та технічних особливостей оздоблення традиційного одягу, стилістичної характеристики оздоблення, композиції і колірної рішення. [4, с.91].

Відомо, що українська народна вишивка має понад 200 технік (швів), численні орнаменти, мотиви, композиції, барвисті кольори. За словами телевізійного мистецтвознавця, фольклориста та етнолога Т.В. Кара-Васильєвого, «українські жінки можуть відчуті красу свого серця і перетворити їх у витвори високої естетичної цінності, вишиваючи, ткаючи, плетучи килими, відтворюючи їх візерунками на простому полотні» [10, с.125].

Усі майстрині-вишивальниці намагалися підвищити свою майстерність та професіоналізм, удосконалюючи та імпровізуючи свої вироби. Але застосовувана новизна була в межах традицій народного декоративно-прикладного мистецтва, від матеріалів та обладнання до композицій, візерунків, орнаментів і колірних поєднань. Стандартом для вишивки було те, що лицьова і спинка вважалися однією і тією ж роботою, що доводило видатну досконалість. Вишиті речі, такі як рушники та одяг, були зазвичай у людей все життя та переходили від народження до забуття.

У вишитих роботах кожна майстриня народної творчості відображає колективний світогляд із збереженням індивідуального почерку. Індивідуальна творчість не може існувати поза колективною творчістю. Тому що вони завжди взаємопов'язані і одне впливає на інше. Протягом століть ремесла відточувалися в народній творчості і постійно вдосконалювались, а отримані знання та вміння передавалися з покоління в покоління. Вишивка може слугувати специфічним персонажем, а за її композицією, кольором, оздобленням можна визначити відмінні риси певної етнічної групи. Це відзначає і відомий етнолог та фольклорист Т. Кара-Васильєва: «Вивчення української народної вишивки, безумовно, є однією з проблем національної культури, історії, етнографії, освіти, соціології та психології. Бо саме значення, сакральний зміст, семантика служать самоідентичності України. Це криптографічні символи, прочитані на наших вишиванках, які допомагають усвідомити свою належність до свого народу, свідчать про безсмертні та життєдайні сили, сприяють формуванню національної свідомості [10, с.128].

Вишивку можна трактувати як сакральний літопис зі смисловим змістом. «Прототип (за К. Юнгом) — успадкована психічна структура, що містить духовні енергії поколінь, що сформувалися в ході філогенетичного процесу людства. Вчений також визнає психологію творів мистецтва (систем) і перетворює їх у творчі модулі (основні поняття художньої свідомості), —прощення, —уявлення, формулюючи як незайману сутність, віддалену від особистісного шару митця, його самосвідомості. К. Юнг

визначає характер цієї творчої енергії як безособовий (енергія родини, держави). Вона створює своєрідні інформаційно-творчі горизонти для уявного світу людини» [15, с.154].

Виявлення ознак архетипу К.Г. Юнга допомагає зрозуміти архетипні горизонти свідомості як інформаційне джерело чи мікросистему народної свідомості, що є ранньою ознакою пам'яті: «Макросистеми – це горизонти свідомості, де можливі процеси передачі інформації та управління, існування кількох рівнів та ієрархій. Такими системами є народні спогади, народні твори, національні осередки» [47, с.34].

Неусвідомлені елементи релігійних вірувань і міфологічних образів нерозривно пов'язані з народною творчістю та вишивкою. Усі міфи представлені у формі народної несвідомої творчості. Вчений Б. Рибаків, досліджуючи семантику геометричного орнаменту, виявив міфологічну основу, тісно пов'язану з язичницькими віруваннями слов'ян, і довів, що їх джерела сягають епохи палеоліту [16, с. 120].

Композиційне вирішення української вишивки відзначається безмежною фантазією, колоритом. І все ж переважає стрічкова, букетна і вазонна композиції. Відповідно до етнографічних особливостей вишиванки виявляють чимало регіональних відмінностей. Притому, українські вишиванки мають один спільний для всіх земель стиль, так що їх неважко розпізнати серед вишиванок інших народів — слов'янських і неслов'янських. Архаїчні зразки, звичайно одного кольору, відомі були на Поліссі, Волині й Бойківщині.

Строго геометрична низь поширена на Гуцульщині, Поділлі, Полтавщині. Сильно стилізовані рослинні мотиви властиві для Побужжя, Волині, Поділля, Буковини. Більше рослинного характеру, з натуралістичним і мальовничим трактуванням вишиванки Київщини та Полтавщини. Мережка і загалом ажурні вишиванки відомі на Полтавщині, середньому Поділлі та Покутті.

Кольори української вишиванки загалом відомі в обмеженій кількості й гармонійних сполуках. Найбільше уживані чорна і червона барва або чорна, червоногаряча і жовта. Часами долучають також зелену й синю. Рідко вживаються срібна, золота і сіра нитки. Взагалі багатство барв збільшується з півночі на південь.

Спеціальні мотиви вживалися для чоловічих сорочок, інші — для жіночих і дитячих. Різні мотиви для людей старших і молодших. Відмінні мотиви і барви для рушників, а також обрусів, для речей буденних, весільних та жалобних.

Вчений Б. Рибаків зазначає, що «Вишивка — це не тільки майстерне творіння золотих рук народних умільців, а й скарбниця вірувань, звичаїв, обрядів, духовних прагнень, інтелекту українського народу. Численні орнаментальні зображення тварин, птахів, рослин, дерев, квітів стверджують, що наші предки обожнювали їх, опоетизовували природу не лише у фольклорі, а й у декоративному мистецтві. Наприклад, рушники з вишитими зображеннями голубів, півнів, коней, хрестиків тощо були своєрідними оберегами, що захищали людину від злих сил» [16, с. 120].

Важливе значення мав у вишивці колір (червоний — кохання, світло, боротьба, чорний — горе, нещастя, горе, смерть, зелений — весна, оновлення, життя тощо). Вишиті сонячні знаки на тканині, схематичне сонце, охоронець і дерево життя є ще одним свідченням глибокої пошани наших предків до матері-сонця, могутньої, святої і життєдайної основи всього сущого. Також вишивка як національна традиція сприяла формуванню наполегливості та краси дівчат і жінок. Дівчині потрібно було вишити симпатичну сорочку, хустку та весільний рушник. Одяг, вишитий своїми руками, був одним із головних показників працьовитості молодої жінки. Сьогоднішня вишивка оживає, розвивається та збагачується новими аспектами. Сьогоднішня українська вишиванка є результатом неповторної духовної та матеріальної еволюції нашого народу. Протягом століть українська вишивка відображає людські думки та настрої, красу довкілля,

мрійливі надії на краще майбутнє, людські вірування, захисні символи, представлені дотиком голки та нитки [26, с. 120].

Вишивка зробила неабиякий ривок у ХІХ столітті. Тоді в українських містах з'явилися майстерні та ательє, де можна було пошити та вишити одяг на будь-який смак. Фабричні тканини, поява штучних барвників і наявність схем для вишивок — все це сприяло популяризації мистецтва для жінок різного віку. Вишиті гобелени, килими, верхній одяг, скатертини, серветки, рушники, аксесуари (пояси, сумочки), повсякденний та святковий одяг – усе було в той час прикрашене вишивкою за віянням тодішньої моди. Також у кожному регіоні України є своя улюблена техніка вишивання та поєднання кольорів [31].

Сьогодні українська вишивка є складним і багатогранним явищем, що розвивається у сфері творчості традиційного побуту, художньої самодіяльності та професійної майстерності. Відомі центри вишивки, такі як Косів, Клембівка, Полтава, Черкаси, Львів та ін., саме тут були створені художні промисли, які відроджують і розвивають класичну спадщину своїх районів мистецтв і по сьогодні [31].

Мотиви вишивки поділяються на три групи: геометричні (абстрактні), рослини та тварини (тварини).

Геометричні орнаменти притаманні всій слов'янській міфології. Дуже просто: коло, трикутник, ромб, крива, лінія, хрест (простий і подвійний). Раніше було важко визначити, яке значення вкладалося в ці символи.

Сьогодні на основі народної вишивки широко використовуються такі теми, як «баранячий ріг», «завиток», «гребінь» тощо. Подільська вишивка має мотиви «кривих» або «безмежності», які відомі з часів трипільської культури, значно раніше від знаменитих грецьких меандрів. Зигзагоподібний орнамент можна побачити у вишивках у західній частині Поділля. До декоративних мотивів цього типу можна віднести «сосну», «хвостик» та «злам», які були поширені в південних та західних районах Поділля. Відомий

візерунок «троянд» (зірок) — це перехід від геометричного орнаменту до рослинного орнаменту. Іноді він нагадує образ сонця [11].

Основою квіткового декорування є прагнення передати природну красу у вишивку. Спостереження за фактичною формою природи також привели до надзвичайно умовних моделей. В українській вишивці часто використовуються такі мотиви, як «виноград», «хміль», «дубове листя», «мармур» тощо. Деякі з них несуть сліди давніх символічних уявлень народу. Таким чином, мотив «мармур» є символом нев'янучого життя – візерунок «яблучне коло», розділений на чотири сектори з вишивкою на протилежній частині в один колір – символ кохання. Сучасна вишивка містить стародавній символ «Дерево життя», який часто зображують стилізовано у вигляді листя або гілок.

З давніх-давен мак в Україні був священним, так вважалося тому, що мак має магічну силу, яка відганяє все зло. І вірили, що після бою поля вкрилися маком і це душі загиблих воїнів і містять у собі безсмертні спогади. Дівчата покійних з любов'ю і скорботою вишивали на сорочках мак, а на голові – сім віночків з маку, поклявшись зберегти і продовжити свій рід. Також, психологи стверджують, що перехресні візерунки ідеально заспокоюють і розвивають такі риси, як наполегливість і точність.

В Україні вишивка здавна була одним із найпоширеніших і недорогих видів народної творчості. Це мистецтво краси, уяви та естетичної насолоди. Мистецтво розумно і декоративно відтворювати світ, природу, людські емоції, історичне минуле. Протягом століть це мистецтво передавалося з покоління в покоління. Його не тільки зберегли, але й покращили. Тому цікаві композиції, орнаменти та кольори дійшли і до нашого часу [1].

В Україні є осередки етнографічної вишивки: Київ, Чернігів, Полтава, Подільськ, Гуцульщина, Буковина та інші. Кожна вишивка в цьому центрі унікальна за своїм характером, що виділяє її серед інших.

Вишивка багатонаціонального Закарпаття відрізняється високим художньо-технічним рівнем виконання. Вони показують як широту

етнокультурних взаємодій, так і збереження давніх традицій. Ця область характеризується різноманітністю технік та кольорів, використанням бісеру та труби.

Особливу групу складають гуцульські вироби. Гуцульщина — історико-етнографічний регіон, що охоплює гірські райони Івано-Франківської та Чернівецької областей та Рахівщину Закарпатської області. Кожен регіон, навіть кожне місто має своє художнє обличчя та улюблену колірну гамму. Так, у м. Яворові були мотиви «слива», «вишня», «сосна», а найпопулярнішими візерунками були малюнки «коробок» у вигляді ромбів чи зигзагів, сформованих у прямокутні «коробочки». Колір вишивки переважає червоний, посилений жовтим, зеленим і червоним. Поступово діапазон змінюється в багатьох напрямках кольорів, домінуючи синій, зелений і синій кольори, а у деяких виробах — зелений і чорний.

Вишивка в гірському селі Космач відрізняється місцевою винахідливістю. Відмінною особливістю є те, що вишивка виконана невеликими хрестиками, стібками і сформована в гармонійному поєднанні жовтого, оранжевого, темно-червоного та сонячного відтінків з невеликим додаванням зеленого та чорного [21].

У кожному регіоні, по черзі, можна простежити регіональні особливості місцевого мистецтва вишивки.

Проблема відродження національних духовних та моральних цінностей зумовила необхідність звернутися до українських народних витоків. У цьому відношенні невичерпним джерелом розвитку особистості є народознавство, яке вивчає культури та побут народів світу, їх витоки, народну творчість, фольклор, традиції та виховання моральних якостей, патріотизму та естетичних почуттів дошкільників. Першим, хто надав великого значення народній педагогіці, видатний український учений і педагог К.Д. Ушинський. Великий учений популяризував поняття «фольклорна педагогіка», обґрунтувавши його термін у педагогіці, теоретично і на практиці довів, що народна педагогіка є золотим фондом педагогіки природознавства, закликав

до ґрунтового і всебічного вивчення передового досвіду. Фольклорна педагогіка, як і всі народні педагогічні мудрості, має найвищі оцінки в інтерпретаціях вчителів. Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського - вершина просвітницької думки не тільки в Україні, а й у світі. Джерелом його творчості була народна педагогіка. Педагог вважав, що змалку дуже важливо залучити дитину до скарбниці народної мудрості і продовжувати навчити цьому в школі.

Значення родинного дерева має пояснюватися дітям, і бути зображене на рушнику, вишитого за участю всієї родини, щоб впливати на свідомість дитини змалку. Ці заходи позитивно впливають на дітей, їхні сім'ї та всю родину. Завдяки цим дослідженням дитина може виявляти повагу та любов до сім'ї через реалізацію інтересу до предмета сім'ї [14, с.168].

Поряд з іншими творами народного мистецтва, народна українська вишивка впливає на формування національної культури. Як відомо, формування національної психології кожної людини починається з дитинства в сім'ї і продовжується в дитячій, середній і вищій освіті. На свідоме виховання цього важливого соціального чинника особливий вплив мають справжня історія, давні традиції, фольклор, художня література та театр [16, с.135].

Також, на нашу думку, декоративно-прикладне мистецтво може слугувати ознаками ідентичності особистості. Представник певної етнічної групи може судити про себе як про представника саме даної групи за проявом національності. Вони, на думку С. Булгакова, виражають сутність нації. "Нація – це духовний і кровний зв'язок" [7, с.35]. Цю думку висловив і М. Вебер [7, с.35].

На думку О. Лозової «Етнічна свідомість є рефлексивним і генеративним явищем, яке неодмінно визначає відповідність національному образу світу, визначає відповідну поведінку національного, спрямоване на життя народу відповідно до принципів національних культурних одиниць» [17, с.231]. Згідно з цим тлумаченням, народна вишивка виступає як

«відображення і генеративний феномен», що впливає на національну культуру. Тут потрібно додати до вишивки духовний аспект, про який ми ще не згадували. Йдеться про формування та розвиток свідомості. Коли людина занурюється у вивчення глибинного змісту та символіки народної вишивки – це формує її характер, її самобутність і, звісно, її духовне багатство – все це є засобами практичного застосування [15, с.72].

Такі культурні знання слід культивувати, оскільки вони втілюють історичний досвід країни та творчий потенціал, водночас є джерелом стабільності та доброї волі для всіх країн та елементом національної гідності. Передача досвіду є безперервністю, що трактується як традиція [15, с.75].

Концепція дошкільної освіти в Україні утворює історико-етнографічний підхід до національного виховання дошкільників і реалізує сферу народознавства, українських та регіональних традицій. На це спрямовані різні програми дошкільної освіти. Тому при організації народознавчої роботи з дошкільниками вихователі повинні вирішувати пізнавальні, виховні, та мовні завдання в комплексі. Адже головна мета занять з народознавства та вишивки – сприяти духовному вихованню дітей на національних засадах, дружбі, чесності, взаємоповазі, ввічливості, товариськості, поваги до культур інших народів, повазі до традицій. Навчаючи дітей елементам народознавства в освітньому середовищі сучасних дошкільних навчальних закладів, можна прищепити майбутнім поколінням ввічливість, відповідальність і доброту та художньо-естетичні смаки.

Саме сьогодні, в епоху технічних відкриттів та надшвидкостей, в суспільстві відроджується інтерес до різноманітних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Підвищена увага не випадкова. Вона продиктована потребою утримання рівноваги в психічному стані людини та навантаженні сьогодення великою кількістю інформації, що безперервно поступає. Збереження прекрасного досвіду, дивовижних досягнень цілих поколінь – ось до чого має прагнути сучасне суспільство.

Вишивка — поширений вид декоративно-ужиткового мистецтва, в якому візерунки та зображення виготовляються вручну або машинно на різноманітних тканинах, шкірі та інших матеріалах лляними, бавовняними та вовняними нитками. Вишивка – одне з найдавніших народних декоративних мистецтв України. Згідно з археологією, вишитий одяг (традиція вишивати не тільки одяг, а й різні предмети побуту) існує вже тисячі років. Хоча орнаментальні традиції, орнаментальні візерунки та ставлення до вишивки за цей період змінилися, сама вишивка залишається популярною й досі [15, с.76].

Кожна вишивка починається з підготовки матеріалів, таких як підбір тканини, ниток, голок. Легкі рухи розміщення, комбінації призводять до утворення складних, заздалегідь продуманих «милих» візерунків. Завжди є дотепна неквапливість, міра порівняння, органічний зв'язок між матеріалом тканини та ниткою для вишивки. В результаті вишивка на весільних рушниках, милих сорочках та дитячому одязі – це нова реальність. Творча жіноча творчість, пов'язана з образами добра, захисту, надії, опоетизована народною свідомістю. Це є висока морально-естетична основа народного вишивального мистецтва [46].

Вишивка – це не лише золотий шедевр ручної роботи народних майстрів, а й скарбниця вірувань, звичаїв, обрядів, духовних прагнень та інтелекту народу України. Численні декоративні зображення тварин, птахів, рослин, дерев і квітів підтверджують шанування наших предків і опоетизують природу як у фольклорі, так і в декоративно-прикладному мистецтві. Наприклад, своєрідним оберегом, який оберігав людину від «злих» сил, був рушник, вишитий зображеннями голубів, півнів, коней та хрестів. Символіка кольору також мала значення. Червоний - любов, світло, боротьба; чорний - горе, нещастя, печаль, смерть; Зелений - вишиті сонячні знаки на тканині як весна, оновлення життя, схематичне сонце, охоронець, дерево життя, що символізує глибоку повагу наших предків до матері-сонця, могутньої, святої і життєдайної основи всього суцього [19].

Сучасна народна вишивка розвивається на основі традиційної спадщини минулого, досягнень народного мистецтва і культури. Її розвиток відбувається в тому ж контексті, що й сучасне народне мистецтво.

Найважливішим явищем сучасного вишивального мистецтва є процес безперервної появи нових талановитих майстрів із самобутньою методикою, особистостей, нових відкриттів та носіїв колективного досвіду. Неймовірна сила творчого таланту вишивальниці, що виявляється у його здатності створювати вироби високої художньої цінності для реалізації гуманістичних ідеалів. Здобутки народних майстрів нерозривно пов'язані з їх світоглядом, ерудицією, тонкими відтінками краси природи і краси, колективним досвідом і повагою до нього. Вони визнають досягнення національної та світової культур і, слідуючи за течією місцевих традицій, впливають на появу нових напрямків, спрямовуючи розвиток вишивки для сучасного одягу та інтер'єрів.

Не дивно, що з дитинства наші предки вчили дівчат вишивати. Крім дуже практичної мети — прикрашати одяг, вони також знали, що дитина змалку звикне працювати та розвиватиме естетичне почуття. До речі, у вишивці можуть брати участь і хлопчики. Їм теж буває досить цікаво.

Однак сьогодні процес розвитку дитини більш вивчений, і батьки повинні знати, що переваги вишивки бісером не переоцінити. Отже, що таке вишивка для дитини?

По-перше, вишивка сприяє розвитку дрібної моторики. Мабуть, не знайти ще таку роботу, яка вимагає від вас так мало роботи. По-друге, навчання. Під час вишивки дитина вчиться розрізняти кольори та цифри. По-третє, освіта. Дитина навчиться витримці, уважності та порядку, оскільки робоче місце потрібно прибирати, а голки, ножиці та намистини потрібно збирати та тримати на місці.

Нарешті, дитина розвиває уяву та творчість, художньо-естетичні смаки та вподобання. І вона буде насолоджуватися тим, що зробила.

Вишивка як вид народної творчості постійно розвивається, збагачуючи себе новими сторонами свого філософсько-естетичного звучання. Її популярність та інтерес до неї продовжують зростати. Народне мистецтво має великий вплив насамперед на дітей, бо вони мислять формами, звуками, відчуттями. Ось за допомогою чого слід закладати фундамент естетичного смаку. Одним з найкращих зразків народного мистецтва є вишивка. Заняття вишивкою викликає у дошкільнят особливий інтерес та бажання спробувати свої сили. В дошкільних закладах ознайомлювати дітей з цим видом мистецтва краще на спеціально організованих заняттях.

Заняття дозволять розвивати творчі здібності дошкільників, дрібну моторику пальців рук, формувати навички користування інструментами, проявляючи індивідуальність і отримуючи результат своєї художньої творчості.

Вивчення і опанування дітьми української народної вишивки має велике значення. Вишиванка – це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук, це своєрідний духовний оберег. Мистецтво вишивки посідає почесне місце серед народних ремесел, які активно впливають на формування національної самосвідомості.

Крім того, колективна праця, спілкування з іншими дітьми та викладачем, обмін творчими ідеями позитивно впливають на процес соціалізації юного громадянина України, регулюючи формування міжособистісних і трудових відносин. Завдяки цьому закріплюється активна життєва позиція, установки та ціннісні орієнтації вихованця.

Особливу роль народного декоративно-прикладного мистецтва в естетичному вихованні дошкільників відзначали багато вітчизняних учених, які стверджували, що в процесі залучення до нього діти набувають навиків і умінь, необхідних для створення оригінальних творів, у тому числі декоративних узорів.

Ознайомлення дітей з народною вишивкою може здійснюватися по-різному: в процесі відвідування музеїв і виставок, в ході розгляду вишитих

виробів, а також безпосереднього вишивання виробів на організованих гуртках.

Необхідним елементом заохочення дітей до самостійного вишивання є дидактичний матеріал, який слід використовувати:

- підбірка готових вишивок,
- зразки виробів,
- ілюстрації різноманітних технік вишивки,
- приклади шаблонів та інше.

Народні педагогічні засоби, спрямовані на виховання дітей дошкільного віку є багатофункціональні й високоемоційні, оскільки задовольняють їхню допитливість, невтомне прагнення до руху, творчого мислення, в них втілена народна мудрість і мораль, тому виховний потенціал народної педагогіки в процесі національного виховання дітей дошкільного віку важко переоцінити, адже засоби її є доступними та ефективними.

Вишивка – це не тільки майстерне творіння золотих рук народних умільців, а й скарбниця вірувань, звичаїв, обрядів нашого українського народу.

Звісно, сучасність вносить свої корективи в життя, але як приємно бачити молодих людей, одягнутих не в турецький ширвжиток, а в український національний одяг. Стає модним носити вишиванки, плахти, крайки. Все-таки генна пам'ять не спить і час від часу нагадує про себе.

Отже, українська народна вишивка – це унікальний, неповторний цікавий, багатогранний світ прояву народного розуму, краси, майстерності. Вишивку можна розглядати як певний вид рукоділля, також як культурологічне явище, окрім того, як вид декоративно-ужиткового мистецтва, як духовний стержень народного мистецтва. Вишивка також може виступати як сакральний літопис, що містить семантичний зміст. За допомогою вишивки можна вивчати народну традицію та національну спадщину. Заняття вишивкою мають терапевтичний та гармонізуючий вплив на майстринь. Також вишивка має виховні та розвивальні функції, які варто

використовувати в розвитку дитини. Одним із важливих факторів є те, що українська народна вишивка впливає на формування художньо-естетичної вихованості дошкільників.

1.3. Основи художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку у процесі ознайомлення з вишивкою

Основою розвитку відродження духовності в системах дошкільної та початкової освіти є Національна доктрина розвитку освіти, яка передбачає «виховання основам українського етносу», «збереження та зміцнення українських культурно-історичних традицій», «естетичне виховання» [2, с. 75].

Для вирішення цього питання необхідно змалку вводити дітей у світ прекрасного, справжній світ мистецтва, розвивати естетичне усвідомлення передового досвіду національного та світового мистецтва. Спілкування з красивою людиною дуже важливе для розвитку особистісного психічного розвитку, загального характеру та особистісних якостей, естетичних стосунків. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом життя, але, як кажуть вчені, В. Сухомлинський, Б. Неменський, Д. Кабалевський та інші, що «формування естетичних стосунків найбільш ефективно в дошкільному та молодшому шкільному віці. Дітям властиві велика пластичність нервової системи, надзвичайна чутливість до краси навколишньої дійсності, мистецтво створення умов для ефективності естетичного розвитку особистості з урахуванням етнічного середовища» [2, с. 75].

У наші дні особливої актуальності набуває питання естетичного виховання дошкільників через фольклор, який враховує етнічні особливості місцевих жителів. Теоретичними ідеями видатних педагогів минулого є Н. Арініна, Н. Віткова, Д. Джола, В. Кирпенко, Б. Лихачов, І. Підласий,

І. Харламов, А. Щербо та ін. Прогресивні педагоги працюють над створенням умов для повноцінного розвитку творчих здібностей при забезпеченні духовних інтересів і потреб своїх вихованців. Враховуючи важливість естетичного виховання дітей засобами народної творчості, вважаємо за доцільне висвітлити теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніми вихователями та вчителями народознавчих матеріалів як дієвих засобів формування художньо-естетичної культури дітей.

Справжнє етноестетичне виховання дошкільника виражається в поєднанні з ідеальним, непідробним художнім смаком і органічно розвиненою репродуктивною здатністю. Як свідчать етнографічні джерела, в українських сім'ях діти 5-6 років займалися різними видами практичної діяльності, зокрема художнього змісту. Батьки виховували у дітей, що «земля прикрашена сама, а людина працею» і «щоб стати людиною, треба багато працювати». Етноосвітня практика показує, що інтерес у дітей може з'явитися дуже рано, у віці 2-3 років життя, внаслідок розсіювання допитливості, потреби в знаннях. Тому, як зазначав В. Сухомлинський, «Діти мають прагнути до змін», «Виховання має здійснюватися за принципами різних видів роботи, які перевірені в педагогічній науці, адже діти отримують задоволення від новизни в різних видах діяльності. ...» [42, с. 175].

Психолого-педагогічні дослідження (Л. Артемова, А. Богущ, О. Будник, О. Кононко, В. Мухіна, Н. Семенова) показують, що у дошкільників і молодших школярів формується власний життєвий досвід, знання, що виходять за межі безпосереднього усвідомлення. Для нього характерна велика тимчасова відстань. Це дієва передумова для ознайомлення з народними звичаями та обрядами, особливостями національної культури та творчості. Різні види мистецтва взаємодіють один з одним і мають комплексний вплив на дітей. Цю взаємодію можна простежити у випадку зустрічі з багатовекторними знаннями при вивченні народної творчості, особливо народного мистецтва вишивки [16].

Питання виховання дітей елементами естетичної культури розглядалося в численних наукових публікаціях. Деякі аспекти формування естетичних та етичних цінностей особистості (І. Бех, В. Болотіна, М. Боришевський, Г. Васянович, О. Вишневський, О. Докукіна, О. Кононко, А. Малихін, О. Сухомлинська). Основні ідеї естетичного виховання дітей (О. Будник, П. Ігнатенко, Р. Скульський, В. Скуратовський, М. Стельмахович, В. Струманський) були і залишаються предметом живої дискусії.

Дієвим засобом естетичного виховання є художня праця, яка є чудовим джерелом художньої творчості та краси. За допомогою неї здійснюється перший свідомий крок у естетичний світ дітей дошкільного віку, від якого залежить успішність наступного етапу навчально-виховної роботи, часто від естетичних потреб і уподобань дорослих. Тому одним із основних напрямків діяльності сучасних дошкільних навчальних закладів є естетичне виховання, розвиток духовної культури дітей. Результатом естетичного виховання має бути інтерес до народної творчості, розвиток здібностей у сфері естетичного сприйняття та судження, певні доступні напрямки мистецтва, потреба вносити елементи прекрасного в повсякденне життя, розуміння краси мистецтва та природи [22].

У процесі занять художньою працею формуються всі психічні процеси, розвиваються художньо-творчі здібності та позитивно-емоційне сприйняття навколишнього світу.

Формування трудових навичок та умінь відбувається в єдиному процесі ознайомлення дітей із творчістю, культурою та естетичними цінностями свого народу.

Дозвільна діяльність сприяє залученню старших дошкільнят до праці, надає дітям свободу вибору, можливість розвитку комбінаторних умінь, вироблення індивідуального стилю та темпу діяльності.

Відомо: рука вчить мозок – чим вільніше дитина володіє пальцями, тим краще розвинене її мислення. Ось чому я взяла цю тему за самоосвітою

«Вишивка як розвиток дрібної моторики дітей дошкільного віку», це була необхідною складовою виховно-освітнього процесу у нашій групі.

Одним із найважливіших показників готовності дітей до школи є розвиток дрібної моторики пальців рук. Вчителі початкових класів відзначають, що багато сучасних дітей на першому етапі навчання в школі відчувають труднощі з письмом: швидко втомлюється рука, втрачається робочий рядок, дитина не вкладається в загальний темп роботи. В результаті все це веде до недостатнього розвитку уваги, візуальної пам'яті, рухової координації.

Практика показує: діти, які займалися вишиванням, легше опановують техніку письма. Щоб дитина навчилася правильно тримати руку, потрібне тренування, а для цього якнайкраще підходить робота з дрібним матеріалом. Дошкільний період є важливим етапом життя дитини. Саме у дошкільному віці формуються: точність і узгодженість рухів кисті рук, спритність рухів пальців, акуратність, уважність, творчість, мислення, тобто ті якості, які будуть необхідні для успішного навчання письму.

Рука вчить мозок - що вільніше дитина володіє пальцями, краще розвинене її мислення, мова. Ось чому вишивка, на нашу думку, є необхідною складовою виховно-освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Вишивка цікава та доступна не лише дорослим людям, а й дітям дошкільного віку. Починати навчання дітей слід у старшому дошкільному віці. На цей момент у дитини досить розвинені дрібна моторика руки, орієнтування у просторі. Воля, посидючість, без яких неможливе виконання рівних стібків у вишивці. У той же час і сама вишивка стимулює розвиток усіх цих якостей, так необхідних для подальшого успішного навчання у школі.

У період дошкільного віку важливе значення має розвиток дрібної моторики дитини. Саме в цьому віці формуються: точність і узгодженість рухів кисті рук, спритність рухів пальців, акуратність. Все це потрібно для

успішного навчання письму, формуванню трудових навичок, а також для мовного розвитку.

Вишивка — це поширений вид декоративно-прикладного мистецтва, в якому узор та зображення виконуються ручним або машинним способом на різних тканинах, шкірі та інших матеріалах лляними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, перлами, коштовним камінням.

Робота з вишивання не лише цікава, а й корисна для дітей, вона має загальноосвітнє й виховне значення. У процесі занять з вишивки гуртківці набувають певних трудових умінь, оволодівають доступними їм прийомами ручного шиття, навчаються практично осмислювати свою роботу, працювати індивідуально. Поряд з цим діти ознайомлюються з народним декоративним мистецтвом, яке пробуджує любов до рідного народу, сприяє розвитку художнього смаку, навчає оцінювати художні якості речей. Крім того, заняття з вишивання сприяють розвитку тонких і ніжних рухів рук і пальців дітей, що дуже важливо для видів обробки матеріалів, зокрема тканини.

Вишивання – поширений вид декоративно-прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва, що сягає глибини віків. Найширшого застосування цей вид творчості набув в оздобленні одягу, ужиткових речей та самостійних декоративних панно, виготовлених із тканини, шкіри, на яких вишивали ручним (голкою, іноді гачком) чи машинним способом орнамент або мотив (сюжет) лляними, бавовняними, вовняними, шовковими (частіше кольоровими), металевими (золотими, срібними нитками, а також волосом, бісером, перлинами, блискітками, іноді в сполученні з нашитими коштовними каміннями, монетами тощо [34].

Знайомства дошкільнят з вишивкою мають унікальну здатність розвивати зміст та унікальні особливості дотримання дитячих уподобань (діти діють тут самостійно) та правил безпеки (використання спеціальних засобів, нетрадиційних для дитячого садка). До вишивки звикаєш досить довго завдяки її унікальній техніці. Розглянемо особливості покрокового змісту, методики та інструкцій роботи вихователя.

Вихователі повинні, перш за все, створити середовище, сприятливе для пробудження інтересу до вишивки, окрім того вихователь повинен самотійно проявляти інтерес відразу з дитинства. Це природно через різноманітність кольорів і форм вишитих предметів. Діти люблять бачити красиві речі і чути про них історії, особливо, коли вишивають одяг і предмети побуту героїв улюблених казок. Вони збагачують і підсилюють досвід, порівнюючи різні атрибути одягу, такі як сорочка брата-вовка та блузка сестри-лисиці, спідниця матері-кози та капелюх семи козлів тощо. Для вільного порівняння та вільного розгляду зразків вишивок у групових кімнатах учнів середніх та старших класів необхідно виділити кожній дитині окреме місце, де можна надати зразки. Вишиті серветки та рушники слід розташувати так, щоб діти могли їх принести і поставити на місце [12].

Подібні поради слід дати батькам, як збагатити художні навички дітей вдома. Зрештою, ці враження 4-5 років стають джерелом самотійних художніх робіт дошкільнят 4-5 років. Педагоги легко бачать, як інтерес дітей до вишивки відображається в малюнках (малюванні сюжетів за казками), іграх, адаптаціях (як діти збирають костюми, чи не заважає художнє оздоблення). І хоча інтерес у дитини виникає спонтанно, вихователю небайдуже, хто бере участь у пізнанні і активно спрямовує вияв діяльності дитини. Основними формами роботи є класні години, екскурсії в музеї, виставки народної вишивки, бесіди вихователів про одяг. Зустріч з народними умільцями, проведення народних гулянь, на яких діти одягають вишиванки, закріплення знань з вишивки на уроках образотворчого мистецтва, на яких діти з великою ретельністю та старанністю прикрашають плоскі зображення індивідуального одягу та предметів побуту (спідниця, сорочки, шапки, фартухи, скатертини, рушники тощо). У цьому віці їх приваблюють яскраві кольори, симетрія, ритми чергування кольорів і форм тощо.

Вишивка у дітей дошкільного віку нерозривно пов'язана з фізичними навантаженнями. Опанувати вишивку та набути навичок вихователі

планують у спеціальних класах. Робота з дітьми передбачає, перш за все, знання матеріалів, необхідних для вишивання: тканини, нитки, голки та наперсток.

Так, вихователь знайомить дітей з подільською вишивкою, наголошуючи, що на Тернопільщині кольоровими нитками обшивали лише окремі елементи, наприклад, бавовняною ниткою, а на Поліссі використовували лляну вишивку конопляними та вовняними нитками. Особливий інтерес у дітей викликає, коли вихователь пояснює галицьку вишивку. Традиційно в цій місцевості, поряд із згаданими вище матеріалами, використовувалися кручені плетені нитки, шовкові, срібні, золоті та металеві нитки, покусані нитки, намистини, сапіани, гудзики, корали, металеві цвяхи-волосини «бобри» [42, с. 175].

Вибір нитки визначався вишитою тканиною та канвою, а колір — мотивом та призначенням одягу. Так, червоний означав квіти, кохання, зелений - зелену траву, блакитний - чисте й безхмарне небо, чорний — смуток, а жовтий — стиглі колоски поля. Кожен колір має своє місце і призначення. Чорний, зелений, фіолетовий, жовтий - чоловічі кольори. Жінки ієї місцевості носять лише синю окантовку на сорочці та ромб у формі тризуба (три ромби). Тризуб — сімейний талісман. Праворуч батько, ліворуч мати, а посередині діти, яких виховує родина. Біле, як правило, вишито на білому тлі, щоб забезпечити чисте психічне здоров'я. Для дітей вишивали лише блакитні пелюстки. За повір'ям, одяг читає долю і вік дівчини.

Далі вихователь детально планує розгляд та аналіз традиційного текстилю, вишитого народними майстрами більшості регіонів України. Це було вибілене сонцем і водою домоткане лляне полотно, яким українці славилися далеко за межами країни. Полотна з хутра використовували для вишивання шапок, кожухів. Поряд із вишивкою майже в усіх регіонах України вироби прикрашали різноманітними сітками. Треба пояснити дітям, що сітка служить швом. Це багата і різноманітна художня традиція української вишивки. Вона міцно пов'язана з давніми віруваннями, звичаями

та обрядами, багаті на старовинні мотиви, оригінальні знакові символи, так звані обереги.

В ході навчання вишивці дитина набувають гарну рухливість пальців, зникає скутість рухів. Виконання рівних стібків вимагає від дитини посидючості, волі. Разом з тим вишивання сприяє естетичному розвитку. Дитина самостійно підбирає колір ниток для виконання різних деталей виробу, замислюється про їх поєднанні

Вишивка впливає на формування характеру і особистісних якостей. Дитина починає цінувати те, що зроблено своїми руками і іншими людьми. Людина, привчений в дитинстві любити працю, виростає працьовитим.

Таким чином, приходимо до висновку, що етноестетичне виховання дитини – це процес, який відбувається під впливом найрізноманітніших життєвих явищ, передусім у процесі посиленої мистецької діяльності з опертям на народні традиції рідної етнографічної групи в умовах конкретного навчального закладу.

Висновки з розділу 1

Проблема художнього розвитку підростаючого покоління знайшла широке обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», в Концепції художньо-естетичного виховання.

Одна з обов'язкових освітніх ліній нової редакції Базового компонента дошкільної освіти «Дитина у світі культури» засвідчує, що належний і оптимальний рівень соціально-особистісного розвитку дитини може бути забезпечений через формування в неї чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвитку творчих здібностей, формування, з-поміж інших, художньо-продуктивних навичок.

Це зумовило увагу науковців до різних форм і видів естетичної діяльності дошкільників, оскільки саме через неї зростаюча особистість реалізує свій природний потенціал, долучається до надбань культури.

За висновками В. Давидова, О. Запорожця, О. Леонтєва, В. Мухіної, закладання фундаменту особистості, її культури, формування первинної системи моральних цінностей відбувається в період дошкільного дитинства. Актуалізація творчого потенціалу зростаючої особистості, формування її культури, зокрема й художньо-естетичної, виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі.

Дослідження проблем художньо-естетичного виховання особистості вітчизняних і зарубіжних мислителів і педагогів (Й. Песталоцці, Ш. Фур'є, З. Борисова, Ю. Борєв, Л. Виготський, Д. Джола, В. Зінченко, М. Каган, О. Костюк, Б. Лихачов, Є. Назайкінський, І. Онищук, С. Рубінштейн, Б. Теплов, А. Щербо, П. Якобсон та ін.) становлять основу для вивчення закономірностей розвитку художньо-естетичної культури особистості

(естетичне сприйняття, емоційно-оцінне судження, художньо-естетична діяльність).

Провідну роль у художньо-естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку відіграє мистецтво, зокрема декоративне, що виступає носієм високих духовних цінностей. Вишивка – ефективний засіб емоційно-діяльнісного переживання, привласнення соціально значущих цінностей, духовного збагачення особистості.

Вишивання – поширений вид декоративно-прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва, що сягає глибини віків. Найширшого застосування цей вид творчості набув в оздобленні одягу, ужиткових речей та самостійних декоративних панно, виготовлених із тканини, шкіри, на яких вишивали ручним (голкою, іноді гачком) чи машинним способом орнамент або мотив (сюжет) лляними, бавовняними, вовняними, шовковими (частіше кольоровими), металевими (золотими, срібними нитками, а також волосом, бісером, перлинами, блискітками, іноді в сполученні з нашитими коштовними каміннями, монетами тощо

Ознайомлення дітей з народною вишивкою може здійснюватися по-різному: в процесі відвідування музеїв і виставок, в ході розгляду вишитих виробів, а також безпосереднього вишивання виробів на організованих гуртках.

Необхідним елементом заохочення дітей до самостійного вишивання є дидактичний матеріал, який слід використовувати:

- підбірка готових вишивок,
- зразки виробів,
- ілюстрації різноманітних технік вишивки,
- приклади шаблонів та інше.

Розділ 2.

ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ВИШИВКОЮ

2.1. Вивчення стану художньо-естетичної вихованості у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО

Метою нашого експериментального дослідження є презентація педагогічних умов використання технологій ознайомлення з вишивкою як засобу художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

У процесі констатувального етапу нами було застосовано наступні методи дослідження: теоретичні; емпіричні; методи математичної статистики.

Оцінка художньо-естетичної вихованості досліджуваних дітей здійснювалася за критеріями, що є сутнісною ознакою, на основі якої здійснюють аналіз і порівняння отриманих показників означеної категорії.

Формування критеріїв нашого дослідження відбувалося з урахуванням специфічних особливостей технологій ознайомлення з вишивкою як засобу художньо-естетичного виховання дітей і відповідно до уявлень філософської, педагогічної й психологічної науки про єдність знань, почуттів і практичної діяльності.

У процесі діагностики художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку (з опорою на дослідження Б. Андрієвського, Т. Голінської, В. Григоренко, М. Шиловой та ін.) ми враховували такі позиції:

– художньо-естетичне ставлення до народної вишивки дітей старшого дошкільного віку обумовлене наявністю здібностей до естетичного сприйняття, пізнання об'єктів навколишньої дійсності і предметів народної творчості з позиції присутності або відсутності в них естетичного початку.

Художньо-естетичне в цьому може бути представлене: наявністю ознак зовнішньої краси (колір, колорит, форма, ритм, виразні деталі тощо); наявністю ознак, що визначають «сутнісну приховану красу», гармонію об'єкта у системі його відносин зі світом (доцільність, корисність, цілісність, структура, відповідність тощо); наявністю ознак, що визначають індивідуальну своєрідність, неповторність, самоцінність суб'єкта – єдність зовнішньої і внутрішньої краси;

– в основі механізму естетичного пізнання полягає порівняння співвідношення виділених характеристик об'єкта з еталоном «краси» і процес «відкриття» суб'єктивної значущості народної вишивки. Відповідно до здатності дітей виділяти ознаки краси обраного об'єкта, емоційно переживати і реагувати на естетичне переживання, визначені умовні рівні художньо-естетичної вихованості, що враховувало очевидні індивідуальні відмінності цього сприйняття у різних дітей;

– рівень розвитку художньо-естетичного сприйняття (милування) та відтворення визначається здібностями дитини – до прояву емоційної реакції на об'єкт; до естетичної думки про об'єкт народної вишивки, його аргументацію, до естетичної оцінки об'єкта, її аргументації;

– якість сенсорно-вербальної реакції на вишивку реалізується у чіткості розподілення естетичних властивостей на ній об'єктів інших видів мистецтв та навколишнього середовища; точність (адекватність) словесної оцінки; здатність синтезувати власні враження; влучність у визначенні емоційно-образної складової сприйнятого дітьми естетичного об'єкту;

– емоційність реагування на художні образи елементів вишивки; уміння створювати цілісний чуттєвий образ; усвідомленість власних почуттів, що виникли у результаті сприймання дітьми художньо-естетичного образу; уміння визначити естетичні якості та виразні засоби елементів вишивки, що зумовлюють різноманітні почуття;

– оригінальність, винахідливість художнього відтворення світу, притаманні прагнення висловити власні почуття у розмаїтті видів орнаментів

вишивки; активність, самостійність, ініціативність у власній творчій діяльності; широта творчої інтерпретації естетичних вражень.

Б. Андрієвський та Т. Голінська серед основних критеріїв (показників) оцінювання естетичного розвитку дітей старшого шкільного віку визначають наступні: художнє сприйняття навколишньої дійсності і творів мистецтва, наявність певної суми естетичних знань, уміння естетичних оцінок і суджень, наявність художньо-естетичних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей [1, с. 72-73].

Ми врахували ці позиції науковців під час визначення критеріїв та показників художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку, але приймали до уваги саме особливості їх фізичного та психічного розвитку, про що було зазначено у параграфі 1.2.

На думку М. Шиловой, критеріями естетичної вихованості особистості дитини у процесі формування естетичної потреби є:

- по-перше, широта естетичної потреби, тобто спроможність особистості естетично ставитися до якомога більшого кола явищ дійсності;
- по-друге, якість естетичної потреби, що виявляється у рівні естетичного смаку та ідеалу;
- по-третє, активна творча діяльність (як виконавча, так і авторська), що стосується не тільки народного мистецтва, але й всіх форм діяльності [57, с. 58].

Для проведення експерименту було обрано різновікову групу закладу дошкільної освіти «Світлячок» Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області. Експериментом було охоплено 13 дітей у віці 5-6 років. Зазначимо, що у зв'язку з обмеженою кількістю дітей у групі ми не змогли поділити їх на контрольну та експериментальну групи, що навчалися б паралельно. Тому для проведення дослідної роботи планувалось використати відому в практиці педагогічних досліджень технологію умовно паралельного експерименту, коли контрольною виступає група дітей, що навчалася на рік раніше експериментальної групи. У такий

спосіб ми порівнювали б результати, отримані в поточному році, з результатами попереднього року. Паралельно було зроблено спробу визначити підготовленість вихователів до використання технологій ознайомлення з вишивкою в освітньому процесі та готовність й бажання допомагати у цьому процесі.

Експериментальне дослідження тривало два місяці (лютий-березень та червень-серпень) 2021 навчального року і здійснювалося у два етапи (констатувальний, та елементи формувального).

Метою констатувального етапу дослідження було вивчення рівнів художньо-естетичної вихованості дітей різновікової групи закладу дошкільної освіти «Світлячок».

З метою детального вивчення стану художньо-естетичної вихованості досліджуваних дітей були визначені компоненти, критерії та показники (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1.1

Компоненти, критерії та показники художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Компонент	Критерій	Показники
Когнітивний	Художньо-естетична обізнаність	Наявність елементарних естетичних знань та вражень, прояв інтересу до творів мистецтва
Ціннісно-спонукальний	Емоційно-почуттєва реактивність	Здатність емоційно переживати та оцінювати естетично значущі предмети, явища та твори образотворчого мистецтва й насолоджуватися ними
Творчо-результативний	Творча дієздатність	Готовність до художньо-естетичної діяльності та творчості

Основними критеріями визначено: художньо-естетичну обізнаність емоційно-почуттєву реактивність, творчу дієздатність, які відповідають

компонентам: когнітивному, ціннісно-спонукальному, творчорезультативному.

Визначено три рівні художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: низький, середній, достатній.

Низький рівень характеризується відсутністю елементарних естетичних знань та вражень, невеликого прояву інтересу до творів мистецтва; браком емоційного відгуку, байдужістю до вишивки.

Середній рівень має такі ознаки: освоєння техніки вишивки відбувається за допомогою дорослого, відчувається фрагментарна наявність елементарних знань, дитина стримано емоційно реагує на художньо-естетичний об'єкт, інколи відчуває потребу поділитися своїми враженнями з іншою особою.

Достатній рівень відрізняється: осмисленим (на рівні вікових особливостей) виокремленням художніх переваг, необхідним об'ємом знань, помітним емоційним переживанням, активністю й бажанням художньо-естетичної діяльності та творчості.

Відповідно до визначених критеріїв було здійснено педагогічне спостереження художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку під час проведення діагностичних завдань естетико-виховного напрямку, екскурсій по ЗДО, виставок українських народних вишивок.

Так, під час екскурсій до театральних та бібліотечних куточків (або перегляду відеозапису) ми спостерігали за реакцією дітей на об'єкти вишивки, найбільшою зацікавленістю або байдужістю; до чого вони доторкалися, що хотіли розгледіти ближче та ін., як часто та емоційно діти реагували на побачене.

Під час бесіди ми звертали увагу на найкращий рівень сформованості елементарних художньо-естетичних знань та вражень про елементи вишивки у більшості дітей старшого дошкільного віку. Зазначимо, що більшість досліджуваних дітей старшого дошкільного віку знають та відгукуються на

різні прояви художньо-естетичної краси предметів мистецтва, але самостійний пошук інформації з мистецьких питань та поповнюваність художньо-естетичних знань на низькому рівні.

Тестування з метою визначення художньо-естетичної вихованості досліджуваних дітей старшого дошкільного віку відбувалося за рекомендаціями Б. Андрієвського, Т. Голінської, В. Григоренко, А. Зосимовського, І. Зязюна, Л. Калуської, А. Ковальова, Н. Миропільської, В. Моляко, О. Музики, Н. Ничкало, Н. Рідзвяної, О. Рудницької, М. Шилової [15; 33; 16; 31; 12; 43; 29] та ін. і складалося із 10-ти запитань та завдань художньо-естетичного напрямку.

Наприклад, «Чи любиш ти вишивку? За що?»; «Чим тобі подобається чи не подобається вишивати? Чому?», «Як часто ти робиш поробки вдома з батьками?», «Чи відвідуєш ти мистецькі гуртки?», «Які свої поробки тобі найбільше сподобались? А які твого друга?». Результати показали, що діти цікавляться вишивкою, їм подобається брати участь у процесі вишивання, проте керуються різними мотивами.

Дітям цікаво пізнавати нове шляхом спостереження, споглядання, однак їхні відповіді не містять художньо-естетичної оцінки. Лише невелика частина дітей, які сприймають об'єкти мистецтва на емоційно-творчому рівні. Вони вирізняються певною цілісністю сприйняття, що пояснюється більшою розвинутістю та тренуваністю зорового апарату, розумінням суті того, що сприймається, загальним розумовим розвитком, суттєвими відмінностями в спостережливості.

Наступна група запитань ставилася з метою визначення рівня естетичної реакції на об'єкти та явища образотворчого мистецтва (відчуття кольору, форми). Наприклад, для з'ясування загального розуміння орнаменту вишивки дітям було поставлене запитання: «У чому, на твій погляд, полягає краса орнаменту на вишивці?». Аналіз результатів опитування показав, що більшість дітей дала відповіді, які вказували на переважно особистісне

ставлення до запропонованих орнаментів. Краса, на їхню думку, у пташках, у квітках тощо.

Можна зробити висновок, що сприйняття навколишнього у більшості дітей відбувалося на репродуктивно-фрагментарному рівні. Наступним завданням передбачало визначення вмінь комбінування словесної та мистецької діяльності дітей.

З'ясувалось, що їм було досить складно проводити аналогію між виниклим словесним образом та відтворенням його у вишивці. В більшості випадків вибір зупинявся на образотворчому варіанті. Це пояснюється тим, що саме малювання як один з видів художньої творчості у молодшому дошкільному віці є не стільки творчістю, скільки мовою дитини, описом того, що вона хотіла б висловити.

Під час проведення цього етапу констатувального експерименту ми відзначили, що більшість малюнків виконували завдання зацікавлено, з бажанням виявити свої здібності. Дітям пропонувалося творчо інтерпретувати отримані враження. Суть творчих завдань полягала у вираженні в малюнках почуттів, які виникли в результаті спілкування з природою: «Намалюй красу природи». Аналіз малюнків та спостереження за процесом роботи показав, що діти охоче виконували завдання, але бачення краси предметів, які вони зображували відображалось, в основному, шляхом відтворення власного розуміння завдання у малюнку. Діти малювали переважно пейзажні картини, які відзначаються багатопредметністю, в них присутня не суттєвість у зображенні особливостей тієї чи іншої пори року (зображення себе, друзів, домашніх тварин тощо). У групі простежувалася відсутність навичок роботи з художніми матеріалами, недостатність знань щодо засобів виразності в образотворчому мистецтві (колір, світло, композиція, малюнок).

Оцінювання з боку емоційності показало, що у дітей переважають позитивні емоції – це виражається в яскравому оформленні малюнків, але із розмаїття природних кольорів і відтінків вони зупиняються лише на кількох

найбільш традиційних. Під час інтерпретації малюнка діти акцентували увагу на своїх емоціях – радості, захопленні, сумі, співчутті тощо. Велика частина дітей наслідували один одного. Комплексне застосування методів дослідження дозволило об'єктивно вивчити рівень сформованості художньо-естетичної вихованості молодших дошкільнят.

Таким чином, за результатами дослідження було виявлено, що з 13 обстежених дітей – 1 дитина (7,7%) має достатній рівень, 3 дітей (23,1%) продемонстрували середній рівень, решта ж – 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%) мають низький.

Результати тестування дітей групи на констатувальному етапі дослідження зведено у таблиці 2.2. Результати, отримані під час проведення експерименту, виявили необхідність з'ясування причин такого стану сформованості художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку. У зв'язку з цим ми здійснили аналіз програм з дошкільного виховання та практики планування навчально-виховної роботи з молодшими дошкільнятами з точки зору досліджуваної проблеми.

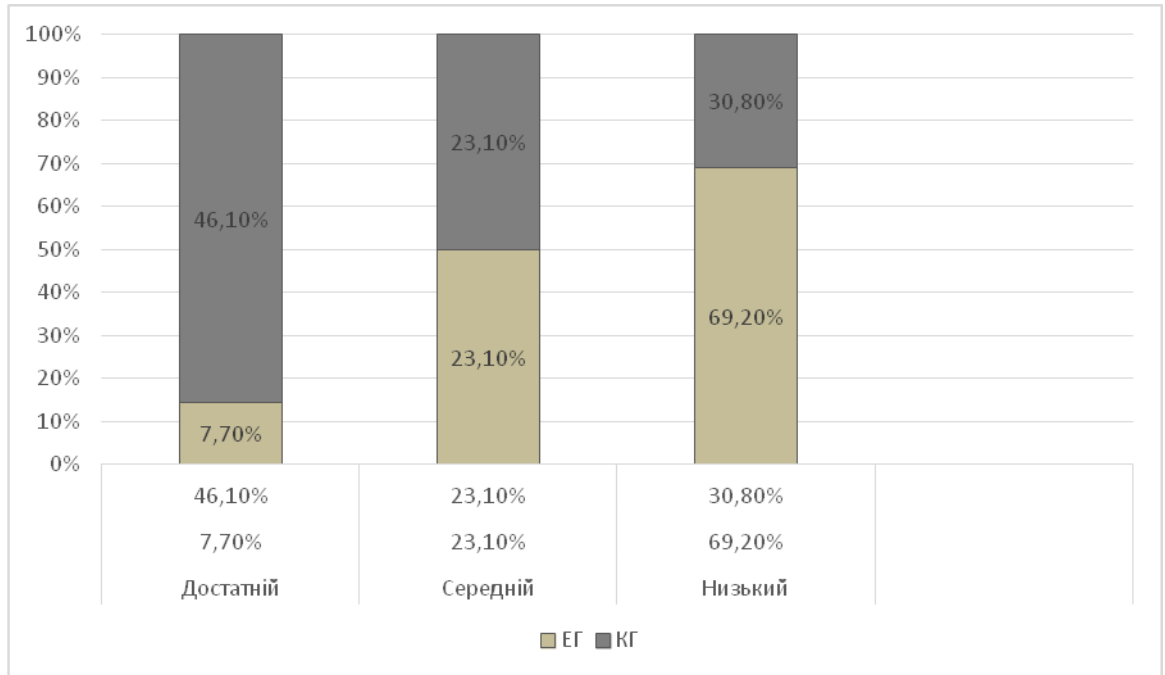
Таблиця 2.1.2

Рівні художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку (констатувальний етап)

Група	Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсл к	%	абсл к	%	абсл к	%
Експериментальн гр (ЕГ)	1	7,7%	3	23,1%	9	69,2%
Контрольна гр (КГ)	6	46,1%	3	23,1%	2	30,8%

Також нами проводилося опитування вихователів досліджуваного ЗДО. Отримані результати відповідей дозволили зробити висновки, що вихователям найчастіше не вистачає виділеного часу на розв'язання завдань з художньо-естетичного виховання, вони відчувають брак необхідної методичної літератури та практичних розробок з даної проблеми. І хоча участь сім'ї у дошкільному виховному процесі відіграє велику роль, на жаль,

участь батьків у ньому, на думку досвідчених педагогів, незначна, хоча саме сім'я з її неповторним досвідом, традиціями виховання повинна бути найважливішою ланкою процесу художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Рис. 2.1.1. Рівні сформованості художньо-естетичної виховності дітей старшого дошкільного віку різновікової групи закладу дошкільної освіти «Світлячок» Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області

Результати опитування дозволили констатувати недостатню художньо-естетичну спрямованість діяльності вихователів закладу дошкільної освіти. Отримані відповіді показали, що завдання художньо-естетичного виховання педагоги розуміють нечітко; для планування навчально-виховної роботи в цьому напрямі не вистачає методичної літератури, помітною є недостатність програм з виховання. Для покращення ситуації виникає потреба у проведенні консультацій, лекцій з питань естетичного виховання дітей та необхідність у детальнішій розробці перспективного комплексного плану роботи закладу дошкільної освіти.

Отже, результати констатувального етапу дослідження підтвердили необхідність впровадження у виховний процес обраної групи організаційно-методичного забезпечення для здійснення художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою.

2.2. Система педагогічної роботи з художньо-естетичного виховання у дітей старшого дошкільного віку (на засадах ознайомлення з вишивкою)

Формувальний етап дослідження тривав 2 місяці – вересень – жовтень, було проведено 10 занять з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з техніками та засобами української народної вишивки.

I-й *освітньо-спонукаючий* етап передбачав активізацію емоційного відгуку дитини на заняттях з художньої праці; підвищення пізнавального інтересу до виробів з вишивки, самостійне збагачення і вдосконалення свого досвіду шляхом порівняння різних атрибутів одягу, як, наприклад, сорочка у вовчика-брата і блузка у лисички-сестрички, спідничка у мамі-кози і кептарика у сімох козенят тощо.

Зазначені завдання реалізовувались у формі інтегрованих занять на тему «Вишивка» та за допомогою таких методів і прийомів як інформаційно-пошуковий, що передбачає створення художньо-естетичних ситуацій, метод асоціацій (описання візерунків та орнаментів вишивки за допомогою різних відчуттів, порівняння з предметом, людьми, тваринами. Бесіди та інтерактивні заняття допомагали розуміти значимість народної вишивки.

В процесі роботи діти любили розглядати красиве і слухати розповіді про нього, особливо коли вишивкою був оздоблений одяг та речі побуту героїв улюблених казок та оповідань. Щоб вільно порівнювати, невимушено розглядати зразки вишивки в груповій кімнаті різновікової групи було виділено спеціальне місце, де зразки були доступними кожній дитині.

Вишивані серветки, рушники були розкладені таким чином, щоб діти самі могли їх дістати і покласти на місце. Аналогічні поради було надано й батькам, як збагачувати художні враження дітей удома. Адже саме ці враження у 5—6-річних старших дошкільнят є джерелом їх самостійної

художньої праці. Педагог може простежити з легкістю, як інтерес до вишивки відображується дітьми в творах.

Основними формами роботи стали бесіди вихователя з дітьми на заняттях та під час екскурсії до краєзнавчого музею, на виставку народної вишивки; зустрічі з народними майстрами, проведення фольклорних свят, окрім того, також закріплення знань про вишивку відбувалось на заняттях із зображувальної діяльності, де з інтересом та старанністю діти старшого дошкільного віку оздоблювали площинні зображення окремих частин одягу та предметів побуту (спідниці, скатертини, рушники тощо). Адже в цьому віці їх приваблюють яскраві кольори, симетрія, а також чергування барв і форм тощо.

Змістом другого етапу нашої роботи, репродуктивно-інструктивного, було знайомство та опанування художньо-естетичною мовою української народної вишивки, розширення досвіду сприйняття та відтворення на полотні українських орнаментів вишивки.

Завдяки циклу занять «Українська народна вишивка» відбувався процес самостійного вишивання дітьми старшого дошкільного віку, який неподільно пов'язаний з ручною працею. У зміст роботи з дітьми входило насамперед ознайомлення з необхідними для вишивання матеріалами: тканиною, нитками, голкою, наперстком тощо. Так, проводячи ознайомлення дітей з подільською вишивкою, вихователь робив акцент на тому, що на Тернопільщині, наприклад, вишивали бавовняними нитками і лише окремі елементи обводили кольоровими нитками, а на Поліссі для вишивання використовували обов'язково лляні, конопляні та шерстяні нитки.

Далі вихователь детально планував розгляд і аналіз тих традиційних тканин, на яких вишивали народні умільці в більшості регіонів України. Це було домоткане вибілене сонцем і водою лляне полотно, яким славились українці далеко за межами держави. Для вишивки кептариків, сердаків, кожухів використовували сукно, вичинене хутро.

На III етапі – *активно-діяльнісному*, який мав на меті створення умов для формування активного ставлення до народного мистецтва при врахуванні вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку; поступовості і систематичності формування художньо-естетичної вихованості через залучення дітей до занять з української народної вишивки через діяльність гуртка “Умілі руки”, який виконував безпосередньо завдання з розвитку відповідних нахилів і здібностей, виховання стійкого інтересу і вміння вибирати на свій смак улюблену справу.

З цієї теми також проводилось заняття з аплікації на тему «Витинанку вирізаю і домітку прикрашаю».

Вивчивши ряд методичних посібників та літератури з навчання дітей дошкільного віку вишиванню, виявлено, що вишивання включено до занять з ручної праці (поряд з конструюванням з паперу, будівельного та природного матеріалу, аплікацією), але кількість їх обмежена та передбачає, в основному, діяльність репродуктивного характеру. Програм роботи з даного виду праці – вишивання не знайдено. У нашому закладі дошкільної освіти, зібравши матеріал та досвід з вишивання, ми вирішили створити гурток з вишивання хрестиком для дітей 6-7 років. Пропонується форма організації ручної праці дітей у міні-групах, у другій половині дня.

Заняття відвідували діти 6-7 років. Заняття проводилися один раз на тиждень тривалістю 30 хвилин.

Спочатку навчального року ми виявили, чи вміють діти працювати з ниткою, голкою та ножицями, з'ясували, хто з дітей уже шив, вміє користуватися голкою, відміряти нитку, вдягати її в голку та зав'язувати вузлик. На основі даних ми склали план на весь навчальний рік.

Залежно від поставлених завдань використовували різні методи навчання: словесні, наочні, практичні. Кожне заняття включало пояснення нового матеріалу, але основний час відводився практичній роботі.

Спочатку роботи з дітьми уважно стежили за якістю виконання завдань, потім надавали дітям все більше самостійності і лише спрямовували

їхню творчу діяльність. З кожною дитиною намагалися рацьовувати індивідуально. Вироби тих, хто успішно справляється із завданням, показували всім як зразок того, як правильно виконувати ту чи іншу операцію.

Кожна робота виконувалася з певною метою: закладка для книги, голниця для бабусі, одяг для ляльок тощо. Щоб діти не втомлювалися, щоб у них не зник інтерес, введено в заняття аплікацію з ниток і вишивку. Дітей до роботи не змушували: щоб вони працювали хто скільки забажає - від 10 до 30 хвилин.

Вибудували свою роботу так щоб діти з бажанням займалися, тому вони у будь-який час могли перейти на іншу діяльність: пограти, почитати, а під час роботи могли розмовляти ділитися враженнями.

Основну увагу ми приділяли правилам безпеки праці.

Ножиці треба класти праворуч, кільцями до себе, щоб не вколотись об гострі кінці. Леза ножиць у неробочому стані повинні бути зімкнуті.

Ми стежили за тим, щоб ножиці не падали на підлогу, тому що при падінні вони можуть поранити дитину.

Передавати ножиці один одному слід кільцями вперед із зімкнутими лезами.

Програма гуртка «Умілі руки» передбачала:

- сформувані у старших дошкільників спеціальні вміння та навички;
- розвинути особисті якості;
- дати можливість дитині освоювати позицію суб'єкта праці;
- створити основу для подальшого знайомства дітей із художньою працею.

У ході роботи гуртка «Умілі руки» передбачалося оволодіння дітьми певними знаннями, вміннями, навичками, виявлення та усвідомлення дитиною своїх здібностей, формування загальнотрудових та спеціальних умінь, способів самоконтролю.

Завдання роботи гуртка «Умілі руки» - діти в процесі вишивки мали навчитись елементарним трудовим умінням при роботі з тканиною та найпростішими інструментами (ножицями, голкою), а також:

- дізнатися та навчитися виконувати правила безпечного користування ножицями та голкою;
- планувати свою роботу, зрозуміло розповідати про основні етапи втілення задуму;
- розрізати тканину за нанесеними мітками;
- робити бахрому на серветці;
- закріплювати тканину в п'яльцях;
- вдягати нитку в голку;
- зав'язувати вузлик;
- шити швами “вперед голку”, “рядок”;
- використовувати поопераційні картки;
- пришивати гудзики з 2 та 4 отворами;
- брати участь в оформленні вишивок на виставку (розташовувати вишивки на демонстраційному стенді, поєднуючи розміри виробу, колірну гаму, спосіб вишивки);
- опанувати уміння, що забезпечують культуру праці на всіх етапах трудового процесу;
- економно витрачати матеріали;
- дбайливо поводитися з інструментами;
- підтримувати порядок на робочому місці;
- використовувати ручні вміння у повсякденному житті закладу дошкільної освіти та сім'ї (виготовлення подарунків, сувенірів), виявляючи при цьому індивідуальні творчі здібності у вишиванні.

Дні занять гуртка вибиралися залежно від інтенсивності навчального навантаження на дітей відповідно до розкладу основних занять. Кожна

дитина займалася у гуртку 1 раз на тиждень. Але за реалізації творчого задуму кількість занять кожному з дітей групи регулювалося індивідуально.

Тривалість занять трохи більше 25-30 хвилин. Гнучка форма організації дитячої праці у дозвільній діяльності дозволяла враховувати індивідуальні особливості дітей, бажання, стан здоров'я, рівень оволодіння навичками вишивання, знаходження на певному етапі реалізації задуму та інші можливі фактори. Склад групи одночасно працюючих дітей міг змінюватися відповідно до вищевказаних причин. Кожна дитина працювала на своєму рівні складності, починаючи роботу з того місця, де закінчила.

На початку занять проводилася пальчикова гімнастика; в ході заняття, для розслаблення м'язів, зняття напруги – фізхвилинка. Комплекси пальчикової гімнастики, фізхвилин підбиралися керівником гуртка, оскільки методична література з цього питання дуже різноманітна та змістовна.

Форми проведення занять були різні. Передбалися як теоретичні - розповідь вихователя, бесіда з дітьми, розповіді дітей, показ вихователем способу дії, так і практичні заняття: підготовка та проведення виставок дитячих та дорослих робіт, безпосереднє вишивання виробів, обговорення та вибір малюнка для вишивки, вручення готових робіт батькам, малюкам як подарунки.

Для проведення занять ми використовували дидактичний матеріал та технічне устаткування:

1. Тканина біла бавовняна, розмір 25\25 см. (На кожну дитину).
2. Нитки катушкові кольорові № 40 (основні та відтінкові), муліне.
3. Голки № 14 та № 22 (на кожну дитину).
4. Ножиці з тупими кінцями (на кожну дитину).
5. П'яльці пластмасові (на кожну дитину).
6. Гудзики з 2 та 4 отворами різних розмірів та кольорів (достатня кількість для здійснення вибору кожною дитиною).
7. Шматочки трикотажного полотна різних розмірів.
8. Олівці (на кожну дитину) прості.

9. Фетр на кожну дитину.

10. Канва, розмір 25\25 см (на кожну дитину)

11. Бісер та намистини різних кольорів

Дидактичні матеріали:

1. Підбірка готових вишивок.

2. Поопераційні карти.

3. Ілюстрації вишивок у різній техніці.

Прийоми та методи організації навчально-виховного процесу формувального етапу.

У роботі гуртка широко використовуються практичні методи навчання:

- вправи (при освоєнні прийомів вишивання);
- моделювання (поопераційні карти);
- ігровий метод.

Зі словесних методів застосовувалися:

- розповідь вихователя;
- оповідання дітей;
- бесіди.

Зі словесних прийомів навчання використані були:

- пояснення;
- тлумачення;
- педагогічна оцінка.

Застосовувалися і наочні методи та прийоми:

- спостереження;
- розгляд готових вишитих виробів на виставках, на заняттях гуртка;
- показ зразка;
- показ способу вишивання (або іншої дії) та інші.

Всі методи та прийоми використовувалися в комплексі, чергувалися та доповнювали один одного, дозволяючи донести дітям знання, допомогти

освоїти спеціальні вміння та навички, розвинути увагу, мислення, творчу уяву.

2.3. Аналіз результатів проведеної роботи з художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку (на засадах ознайомлення з вишивкою)

Завершальним *етапом дослідницько-експериментальної роботи* був *контрольний експеримент*, який мав на меті здійснення порівняльної характеристики рівнів розвиненості художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп, визначення доцільності, ефективності та результативності використання запроваджених педагогічних умов розвитку художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою, перевірку гіпотези наукового дослідження. Для узагальнення, детального вивчення і співставлення результатів дослідження ця частина експериментальної роботи проводилася за методикою констатувального етапу.

Порівнюючи результати діагностики на контрольному і констатувальному етапах експерименту, ми можемо простежити динаміку рівня розвитку художньо-естетичної вихованості старших дошкільників у експериментальній групі.

Після формульовального етапу дослідження нами було проведено контрольний зріз за тими ж методиками і критеріями, що і на констатувальному етапі дослідження для визначення ефективності методики художньо-естетичного виховання старших дошкільників на засадах ознайомлення з вишивкою.

Оцінка художньо-естетичної вихованості досліджуваних дітей здійснювалася за наступними критеріями:

– художньо-естетичне ставлення до народної вишивки дітей старшого дошкільного віку;

– здатності дітей виділяти ознаки краси обраного об'єкта, емоційно переживати і реагувати на естетичне переживання, визначені умовні рівні художньо-естетичної вихованості, що враховувало очевидні індивідуальні відмінності цього сприйняття у різних дітей;

– рівень розвитку художньо-естетичного сприйняття (милування) та відтворення визначається здібностями дитини – до прояву емоційної реакції на об'єкт; до естетичної думки про об'єкт народної вишивки, його аргументацію, до естетичної оцінки об'єкта, її аргументації;

– якість сенсорно-вербальної реакції на вишивку;

– емоційність реагування на художні образи елементів вишивки; уміння створювати цілісний чуттєвий образ; усвідомленість власних почуттів, що виникли у результаті сприймання дітьми художньо-естетичного образу; уміння визначити естетичні якості та виразні засоби елементів вишивки, що зумовлюють різноманітні почуття;

– оригінальність, винахідливість художнього відтворення світу, притаманні прагнення висловити власні почуття у розмаїтті видів орнаментів вишивки; активність, самостійність, ініціативність у власній творчій діяльності; широта творчої інтерпретації естетичних вражень.

Результати контрольного тестування дітей групи на контрольному етапі дослідження зведено у таблиці 2.3.1.

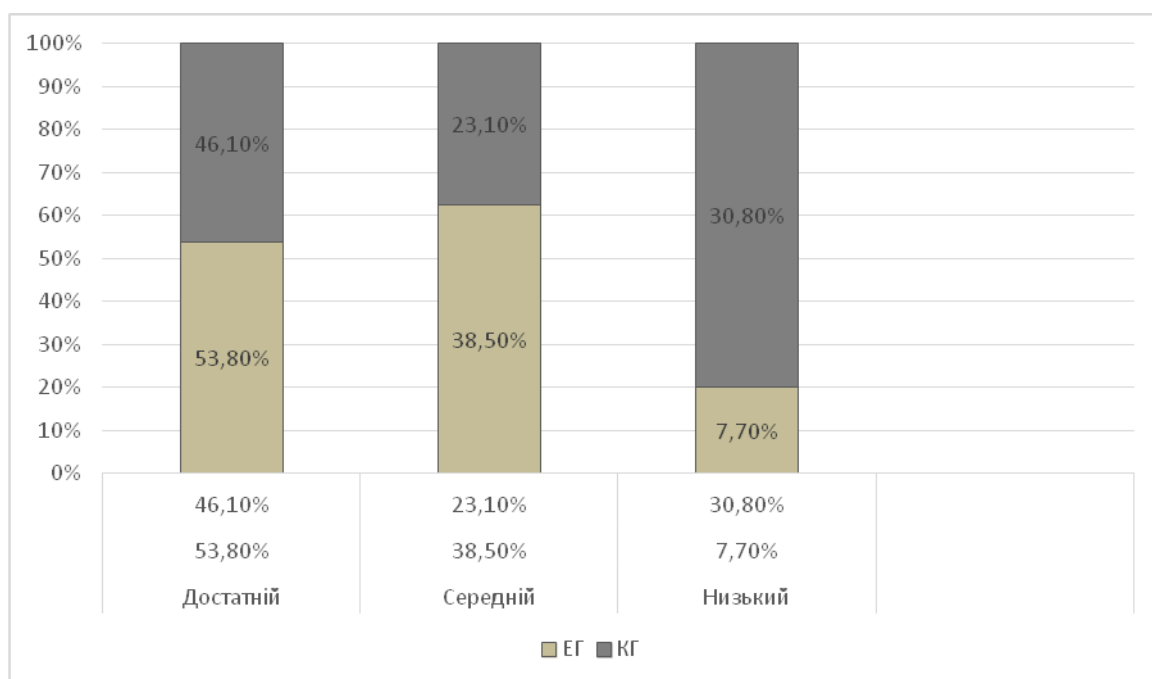
Таблиця 2.3.1

Рівні художньо-естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку (контрольний етап)

Група	Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсл к	%	абсл к	%	абсл к	%
Експериментальн гр (ЕГ)	7	53,8%	5	38,5%	1	7,7%
Контрольна гр (КГ)	6	46,1%	3	23,1%	2	30,8%

Діагностика рівнів сформованості художньо-естетичної виховності дітей старшого дошкільного віку закладу дошкільної освіти «Світлячок» Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області на контрольному етапі дослідження

Як бачимо з результатів дослідження було встановлено, що з 13 обстежених дітей – 7 (53,8%) старших дошкільників ЕГ показали достатній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показала лише 1 дитина ЕГ (7,7%)), 5 (38,5%) старших дошкільників ЕГ показали середній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало 3 дітей (23,1%)) і 1 старший дошкільник ЕГ (7,7%) виявив низький рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало аж 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%)).

Рис. 2.3.1. Рівні сформованості художньо-естетичної виховності дітей старшого дошкільного віку різновікової групи закладу дошкільної освіти «Світлячок» Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області на контрольному етапі дослідження

Таким чином, отримані результати дають підстави зробити висновок, що запропонована система заходів з художньо-естетичного виховання старших дошкільників на засадах ознайомлення з вишивкою є ефективною в навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

Висновки до розділу 2

Отже, результати констатувального етапу дослідження підтвердили необхідність впровадження у виховний процес обраної групи організаційно-методичного забезпечення для здійснення художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою, за результатами дослідження було виявлено, що з 13 обстежених дітей – 1 дитина (7,7%) мала достатній рівень, 3 дітей (23,1%) продемонстрували середній рівень, решта ж – 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%) мали низький рівень художньо-естетичної вихованості.

Формувальний етап дослідження тривав 2 місяці – вересень – жовтень, було проведено 10 занять з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з техніками та засобами української народної вишивки. Основними формами роботи стали бесіди вихователя з дітьми на заняттях, під час екскурсії до музею, на виставку народної вишивки, одягу; зустрічі з народними умільцями, проведення фольклорних свят, на яких діти вдягнені у вишиванки, а також закріплення знань про вишивку на заняттях із зображувальної діяльності, де з великим інтересом і старанністю діти оздоблювали площинні зображення окремих частин одягу і предметів побуту (спідниці, сорочки, кептарики, фартушки, скатерті, рушнички тощо). В цьому віці їх приваблюють яскраві кольори, симетрія, ритм чергування барв і форм тощо. Самостійне вишивання дітей старшого дошкільного віку неподільно пов'язане з ручною працею. Ознайомлення з вишивкою й оволодіння технікою вихователем планувалось на спеціальних заняттях. У зміст роботи з дітьми входило насамперед ознайомлення з необхідними для вишивання матеріалами: тканиною, нитками, голкою, наперстком тощо.

З результатів контрольного дослідження було встановлено, що з 13 обстежених дітей – 7 (53,8%) старших дошкільників ЕГ показали достатній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі

дослідження такий рівень показала лише 1 дитина ЕГ (7,7%), 5 (38,5%) старших дошкільників ЕГ показали середній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало 3 дітей (23,1%)) і 1 старший дошкільник ЕГ (7,7%) виявив низький рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало аж 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%)).

Таким чином, отримані результати дають підстави зробити висновок, що запропонована система заходів з художньо-естетичного виховання старших дошкільників на засадах ознайомлення з вишивкою є ефективною в навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дало змогу сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань:

Проблема художнього розвитку підростаючого покоління знайшла широке обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», в Концепції художньо-естетичного виховання.

Одна з обов'язкових освітніх ліній нової редакції Базового компонента дошкільної освіти «Дитина у світі культури» засвідчує, що належний і оптимальний рівень соціально-особистісного розвитку дитини може бути забезпечений через формування в неї чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвитку творчих здібностей, формування, з-поміж інших, художньо-продуктивних навичок.

Це зумовило увагу науковців до різних форм і видів естетичної діяльності дошкільників, оскільки саме через неї зростаюча особистість реалізує свій природний потенціал, долучається до надбань культури.

За висновками В. Давидова, О. Запорожця, О. Леонтєва, В. Мухіної, закладання фундаменту особистості, її культури, формування первинної системи моральних цінностей відбувається в період дошкільного дитинства. Актуалізація творчого потенціалу зростаючої особистості, формування її культури, зокрема й художньо-естетичної, виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі.

Дослідження проблем художньо-естетичного виховання особистості вітчизняних і зарубіжних мислителів і педагогів (Й. Песталоцці, Ш. Фурьє, З. Борисова, Ю. Борєв, Л. Виготський, Д. Джола, В. Зінченко, М. Каган, О. Костюк, Б. Лихачов, Є. Назайкінський, І. Онищук, С. Рубінштейн, Б. Теплов, А. Щербо, П. Якобсон та ін.) становлять основу для вивчення

закономірностей розвитку художньо-естетичної культури особистості (естетичне сприйняття, емоційно-оцінне судження, художньо-естетична діяльність).

Провідну роль у художньо-естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку відіграє мистецтво, зокрема декоративне, що виступає носієм високих духовних цінностей. Вишивка – ефективний засіб емоційно-діяльнісного переживання, привласнення соціально значущих цінностей, духовного збагачення особистості.

Залучення дитини до національної культури носить виховний характер: розвиває творчі здібності, формує художній смак, залучає підрастаюче покоління до естетичним поглядам народу. Успішність естетичного розвитку залежить від того, наскільки вихователі усвідомлюють сутність прекрасного, його роль у житті людини і формуванні особистості, наскільки правильно та вміло підібрані методи та прийоми роботи з дітьми. Важливе значення у вихованні й навчанні дітей для збагачення їх естетичних вражень, формування виразної, влучної, повноцінної мови, мають художня література, усна народна творчість, мистецтво та художня діяльність дітей. Ази художньо-естетичного виховання закладаються за участю дорослих вже відразу після народження дитини і продовжують своє становлення довгі роки, тому батькам і вихователям треба постаратися створити таку атмосферу, щоб у дитини швидше розвинулися такі естетичні почуття, як почуття прекрасного, художній смак, творчі вміння.

Вишивка – поширений вид декоративно-прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва, що сягає глибини віків. Найширшого застосування цей вид творчості набув в оздобленні одягу, ужиткових речей та самостійних декоративних панно, виготовлених із тканини, шкіри, на яких вишивали ручним (голкою, іноді гачком) чи машинним способом орнамент або мотив (сюжет) ляними, бавовняними, вовняними, шовковими (частіше кольоровими), металевими (золотими, срібними нитками, а також волосом,

бісером, перлинами, блискітками, іноді в сполученні з нашитими коштовними каміннями, монетами тощо

Ознайомлення дітей з народною вишивкою може здійснюватися по-різному: в процесі відвідування музеїв і виставок, в ході розгляду вишитих виробів, а також безпосереднього вишивання виробів на організованих гуртках.

Результати констатувального етапу дослідження підтвердили необхідність впровадження у виховний процес обраної групи організаційно-методичного забезпечення для здійснення художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку на засадах ознайомлення з вишивкою, за результатами дослідження було виявлено, що з 13 обстежених дітей – 1 дитина (7,7%) мала достатній рівень, 3 дітей (23,1%) продемонстрували середній рівень, решта ж – 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%) мали низький рівень художньо-естетичної вихованості .

Формувальний етап дослідження тривав 2 місяці – вересень – жовтень, було проведено 10 занять з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з техніками та засобами української народної вишивки. Основними формами роботи стали бесіди вихователя з дітьми на заняттях, під час екскурсії до музею, на виставку народної вишивки, одягу; зустрічі з народними умільцями, проведення фольклорних свят, на яких діти вдягнені у вишиванки, а також закріплення знань про вишивку на заняттях із зображувальної діяльності, де з великим інтересом і старанністю діти оздоблювали площинні зображення окремих частин одягу і предметів побуту (спідниці, сорочки, кептарики, фартушки, скатерті, рушнички тощо). В цьому віці їх приваблюють яскраві кольори, симетрія, ритм чергування барв і форм тощо. Самостійне вишивання дітей старшого дошкільного віку неподільно пов'язане з ручною працею. Ознайомлення з вишивкою й оволодіння технікою вихователем планувалось на спеціальних заняттях. У зміст роботи з дітьми входило насамперед ознайомлення з необхідними для вишивання матеріалами: тканиною, нитками, голкою, наперстком тощо.

З результатів контрольного дослідження було встановлено, що з 13 обстежених дітей – 7 (53,8%) старших дошкільників ЕГ показали достатній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показала лише 1 дитина ЕГ (7,7%)), 5 (38,5%) старших дошкільників ЕГ показали середній рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало 3 дітей (23,1%)) і 1 старший дошкільник ЕГ (7,7%) виявив низький рівень художньо-естетичної вихованості (на констатувальному етапі дослідження такий рівень показало аж 9 дітей старшого дошкільного віку (69,2%)). Таким чином, отримані результати дають підстави зробити висновок, що запропонована система заходів з художньо-естетичного виховання старших дошкільників на засадах ознайомлення з вишивкою є ефективною в навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У старших дошкільників є всі необхідні передумови для формування елементарної художньо-естетичної компетентності. Їм доступне розуміння різнобічних цінностей; вони ознайомлюються з різними видами мистецтва (образотворчого, музичного, театрального, літературного). Крім цього, діти вказаного віку здатні емоційно відгукуватися на прояви естетичного у житті й мистецтві, виражати свої почуття у різних видах мистецької діяльності. До того ж вони можуть оцінити власні вчинки та вчинки інших, знають правила й норми поведінки. У дошкільників усе більш увиразнюються основи естетичного смаку (чуття лінії, форми, кольору, ритму тощо).

Дитина володіє окремими вродженими рисами, що сприяють формуванню естетичних здібностей: безпосередністю, емоційністю, ширістю, відкритістю до світу, багатою уявою, фантазією. Усім своїм єством вона прагне до естетичного самовираження. У дитинстві естетичні здібності розвиваються в міру збільшення естетичних потреб. Поступово виокремлюється духовна потреба в естетичних переживаннях. Педагогам слід розвивати її разом із формуванням здібностей до естетичної діяльності. Така «естетична зустріч» здібностей із потребами максимально сприяє розвитку творчості й виробленню художньо-естетичного смаку дитини.

Зазначимо, що у програмах розвитку, навчання й виховання дітей дошкільного віку окремий розділ присвячено художньо-естетичному та креативному розвитку, починаючи з раннього віку. Художньо-естетична складова представлена такими видами роботи: читання й розповідання художніх творів, інсценування та драматизація за змістом творів художньої літератури, музика, образотворча діяльність, вишивка. Виконання завдань розділу «Креативний розвиток» забезпечує розвиток творчих здібностей дітей, їх уяви, самостійності у втіленні задуму, пошуку шляхів його реалізації. Для цього пропонується залучення вихованців ЗДО до різних видів роботи: інсценування, драматизація твору з його творчим

переосмисленням, втілення творчого задуму в образотворчій діяльності, виготовлення виробів із різноманітних матеріалів, етюди, пантоміми, пошуково-дослідницька діяльність під час ознайомлення із природою тощо .

Як стверджують науковці, художньо-естетичний розвиток дітей на різних вікових етапах має свої особливості, які визначають специфіку організації освітньої роботи з цього напрямку. Притаманні малюкам певної вікової категорії важливі уявлення, вміння, навички, що стосуються різних видів творчої діяльності, проявляються у сформованості важливих складових художньо-естетичної компетентності, а саме:

- емоційно-чуттєвої (позитивно-емоційне ставлення до навколишнього світу та творів мистецтва);
- пізнавальної (уявлення про різні види мистецтва та їх особливості й засоби виразності);
- практичної (оволодіння необхідними художніми, творчими вміннями, техніками виконання робіт);
- ціннісної (наявність власних естетичних уподобань, оцінок та проявів художнього смаку);
- творчої (прояви ініціативності, самостійності та креативності).

Формування художньо-естетичної вихованості у дітей відбувається в різних видах художньо-естетичної діяльності: на заняттях з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва, музики, хореографії; при ознайомленні з творами художньої літератури; при відвідуванні театру, музею; упродовж спілкування з природою тощо.

Вагомий вплив на формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників мають естетичні фактори довкілля: дизайн будівлі дитячого садка, ділянка з її обладнанням та зеленими насадженнями, предметне середовище (дизайн кімнати, меблі, іграшки). Своім зовнішнім виглядом, гармонією ліній і форм, кольором, розмаїттям змісту вони сприяють виробленню естетичного сприймання, естетичних почуттів, оцінок, основ естетичного смаку. Красиве різноманітне колірне вирішення інтер'єру

приміщень, комплектні меблі для дітей і дорослих, текстильний декор, забезпечення дитячої діяльності сучасними засобами, посібниками, матеріалами матимуть позитивний вплив на естетичне виховання дітей.

Художньо-естетичне виховання починається з дошкільного віку. А, щоб твори мистецтва ефективно впливали на художньо-естетичний розвиток особистості дошкільника, а особистість відчувала потребу та насолоду від прекрасного, необхідно створити основу, фундамент для формування художньо-естетичних здібностей.

Реалізація художньо-естетичного виховання може здійснюватися у ході художньо-естетичної діяльності, під час залучення дитини до творів національної культури та образотворчої діяльності.

Різноманітність форм і методів організації занять з художньо-естетичної діяльності сприяє появі інтересу до творів мистецтва, що стимулює прояв творчої активності, дозволяє долати формалізм, стереотипи у взаємодії з іншими дітьми .

Художньо-естетична діяльність забезпечує ефективність педагогічного процесу та сприяє всебічному розвитку дітей. Дитина не тільки знайомиться з прекрасним, але й вчиться нескладним прийомам виконання творчих робіт. Через малювання, ліплення, аплікацію у дитини розвивається дрібна моторика пальців рук, пробуджуються різноманітні нахили, формується творче мислення, покращуються уміння орієнтуватися в просторі, вдосконалюються навички планування послідовності дій з метою досягнення необхідного результату.

Художньо-естетична діяльність складається з трьох основних видів діяльності:

- знайомство з художніми творами;
- отримання мистецтвознавчих знань;
- художня творчість.

Одним із центральних завдань розвитку дітей у художньо-естетичній діяльності є розвиток у них елементів творчості. Дитяча творчість - перший

етап розвитку творчої діяльності, в якій дитина виявляє своє розуміння довкілля, своє ставлення до нього. Це допомагає дітям розкрити їх внутрішній світ, особливості сприймання та уявлення, інтереси та здібності.

Творчі здібності формуються у дітей поетапно. На початковому етапі здійснюється нагромадження у дошкільників знань та художніх вражень, набуття вмінь та навичок, що є необхідним для самостійної художньої діяльності. І лише на подальшому етапі стає можливим виникнення творчого задуму, пошуку художніх засобів.

У розвитку творчої активності в процесі художньо-естетичної діяльності велику роль відіграє предметне середовище, що оточує дітей. У збагаченні дітей художніми враженнями вихователю допомагають картини, діафільми, друковані посібники, твори декоративно-прикладного мистецтва, фотоальбоми. Ця група матеріалів потребує обов'язкової участі дорослого на тому етапі, коли дітей знайомлять з ними. Навіть старші дошкільники не можуть самостійно сприймати особливості колориту, композиції, правильно визначати художню цінність предметів, що розглядаються.

Крім того, дорослий, ознайомлюючи дітей з творами мистецтва, у захоплюючій розповіді про історію їх створення, звертає увагу на багату уяву майстрів. Одночасно педагог викликає у дітей бажання самим створити щось красиве для себе та інших.

Для того, щоб з'явилося бажання займатися художньо-естетичною діяльністю, необхідно створити творчий настрій. Це досягається відповідним розташуванням меблів та стимулюючих матеріалів. Створюючи атмосферу для художньої діяльності, слід виходити з основної мети її організації - розвитку індивідуальних нахилів та здібностей дитини.

У старшому дошкільному віці, коли вже є певний багаж навичок художніх дій, у предметне середовище слід увести матеріали, які діти зможуть використовувати самостійно (матеріали для вишивки, мозаїка, книжки-розмальовки тощо). Дуже важливо розмістити посібники в доступному для дітей місці, оскільки бажання займатись якимось видом

художньої діяльності може виникнути в них у будь-який вільний від занять час.

Правильно спланувати види художньої-естетичної діяльності дітей, підготувати необхідні матеріали вихователю допоможуть індивідуальні бесіди з дітьми. Напередодні її проведення дорослий має поцікавитися, чим би хотіла зайнятися завтра кожна дитина. Доцільно використати методичний прийом нагадування. Такий підхід відновлює в пам'яті дітей художні враження, викликає прагнення творити прекрасне.

Специфіка художньої-естетичної діяльності полягає в тому, що саме під час вправлення в художніх уміннях діти реалізують індивідуальні творчі задуми. Це необхідно враховувати в організації самостійної діяльності дітей.

Не менш важливим є налаштування дітей на якість кінцевого результату та повідомлення про те, де і як він буде використаний.

Інтерес та схильність дітей до художньої-естетичної діяльності вихователь підтримує у дітей своїм ставленням до неї, вмінням бачити красу, захопленістю до дитячої творчості та майстерністю виконання робіт.

У процесі систематичного навчання під керівництвом дорослого діти набувають досвіду зображення, який надає дитині можливість діяти вільно і самостійно. Усвідомлення дитиною того, що він може зобразити різні предмети, відтворити сюжет казки та ін. надихає його, викликає бажання малювати, ліпити, співати, вишивати тощо і створює гарний настрій.

Робота з естетичного виховання в дитячому саду тісно пов'язана з усіма сторонами виховного процесу, тому форми її організації дуже різноманітні :

1. ігри;
2. заняття;
3. виставки дитячих робіт (групові, персональні, колективні).
4. екскурсії;
5. свята і розваги;

Серед методів художньої-естетичного виховання дослідники виділяють

наступні :

1. Методи формування естетичної свідомості (методи спонукання до співпереживання, метод формування емоційної чуйності на прекрасне, метод переконання).

2. Методи організації художньої діяльності (метод привчання, вправи в практичних діях, спрямованих на внесення естетичного початку в побут і поведінка).

3. Методи стимулювання та активізації художньої творчості (метод пошукових ситуацій, творчих завдань, проблемних ситуацій, методи, направляючі творчість дітей, які спонукають дітей до творчих проявів).

У відповідності до змісту навчально-виховної роботи художньо-естетичний розвиток дітей охоплює кілька освітніх областей:

- художня творчість;
- читання художньої літератури;
- пізнання;
- музика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарук-Чугай Р.В., Станкевич М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ. 1992. 271 с.
2. Аркин Е. А. Ребенок в дошкольные годы. Москва: Просвещение, 1967. 445 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у світі” наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. Київ: Світич, 2009. 430 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти, наук. керівник А. М. Богущ. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
5. Березюк О. С. Чинники етнопедагогіки: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 205 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн.. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
7. Богущ А.М. Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Практикум: Навч. Посіб. К.: Вища школа, 2003. 206 с.
8. Богущ А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. К. :2002. 407 с.
9. Борев Ю.Б. Эстетика: Учебник. М.: Высшая школа, 2002. 511 с.
10. Васильєва Т. Українська традиційна іграшка та лялька. Дитячий садок, 2002. №11. С.3.
11. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтавський вісник. 1994. 191с.
12. Веремьєв А. Эстетическое и художественное воспитание: Сущность и взаимосвязь. 2002. № 3. С.21.
13. Верхова М. Народна іграшка: ляльки-мотанки. Нар. мистецтво. 2008. № 3/4. С. 96.
14. Ветлугина Н.А. Эстетическое воспитание в детском саду: пособие для воспитателей дет. сада. 2 - е изд., перераб. М.: Просвещение, 1985. 207 с.

15. Ветлугіна Н. А. Система естетичного виховання в дитячому садку. М. 1962. С. 74-78.
16. Ганжа П. Таємниці українського рукоділля. К. : Мистецтво, 1996. С. 190.
17. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. Рідна школа. 2001. № 9. С. 60–63.
18. Григоренко В.Є. Формування естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва: дис. канд. пед. наук.: 13.00.02 Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 311 с.
19. Декоративно-ужиткове мистецтво в роботі з дітьми. Народознавство в дошкільному закладі. Тернопіль, 1993.с.6-11.
20. Джола Д. М., Щербо А. Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навч.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 392 с.
21. Естетичне виховання та розвиток дітей дошкільного віку: Навчальний посібник для вузів. М.: Видавничий центр «Академія», 2002. 256с.
22. Закон України «Про дошкільну освіту», 2001р.
23. Запорожець І.Д. Виховання емоцій і почуттів у дошкільника. М., 1985. 186с.
24. Зосимовський А. Критерії естетичної вихованості у дитини дошкільного віку. Харків : Університет, 2010. С. 12-16.
25. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування та сфери впливу. К. : Вища школа, 1976.172 с.
26. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. Рідна школа, 2006. № 3. С. 24 – 26
27. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку «Соняшник» : навч-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 200 с.

28. Калуська Л.В. Форми роботи з педагогічними кадрами з проблеми використання народних ремесел у дошкіл. закладах. Науково-методичний вісник. 1995. №4. с.59-62.
29. Калуська Л.В. Художня праця у дитячому садку: Конспект лекцій. К. ІСДО, 1995. 138 с.
30. Ковальов А. До питання про структуру естетичного виховання дошкільника. Тернопіль : Джура, 2011. С. 22-27.
31. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства: навч.метод. посіб. К. : Слово, 2011. 718 с.
32. Луцан Н. І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну : навч. посіб. К. : Слово, 2009. 172 с.
33. Луценко І.О. Моя країна – Україна. Українське народознавство для дошкільнят. К.: Аконтіт, 2008.
34. Макаренко О. Українознавство у дошкільному закладі. Тернопіль. 1997.
35. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика: монографія. К. : Промінь, 2006. 432 с.
36. Миропільська Н., Рагозіна В. та ін. Заняття художньо-естетичного циклу : посібник. Тернопіль, 2011. С. 25-32.
37. Мосіяшенко В. Естетичне виховання – складова педагогічної системи К. Ушинського. Шлях освіти. 2003. № 2. С. 51- 54.
38. Найден О.С. Українська народна лялька. К.: Стилос, 2007. 240 с.
39. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблеме эстетического воспитания: Кн. для учителя. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Просвещение, 1987. 255 с.
40. Новикова И.В. Обучение вышивке в детском саду : методическое пособие. Ярославль : Академия развития, 2010. 80 с.
41. Ожерельева О.К. Наступність у естетичному вихованні дітей дошкільного віку. Початкова школа. 2002. № 6. С.58-63.

42. Олійник О. Г. Виховання естетичного почуття у дітей дошкільного віку. Дошкільний навч. заклад. 2008. № 6. С. 23–35.
43. Онищук І. А. До проблеми формування основ художньо-естетичної культури старших дошкільників. 2013. Вип. 17(2). С. 62-70.
44. Основы художественного ремесла. Вышивка. Кружево. Художественное ткачество. Ручное ковроделие. Художественная роспись тканей.: практическое пособие для руководителей школьных кружков. М. : Просвещение, 1978. 255 с.
45. Погрібняк Н.В. Розвиток основ художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку як складова життєтворчості. Запоріжжя: Ліпс, 2007. с.213.
46. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки: навч. Посіб. К. : Академвидав, 2004. 456 с.
47. Пономарьова Н. Відлуння старовини: Дошкіль.вих. 2007.№10. с.23-25.
48. Стельмахович М.С. Українська народна педагогіка. К. : ІЗМН,1997.
49. Сухорукова Г. Малювання за народними казками: Один із засобів нац..виховання. Дошкіль.вих. 2004. №8. с.13-15.
50. Сухорукова С.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. За аг. ред.. Г.В. Сухоруковою. К.: Видавничий Дым «Слово», 2010. 376 с.
51. Танько Т. П., Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття) : навч. посіб. Харків : ХНПУ, 2017. 204 с
52. Філіпенко Н. "Чарівна ниточка": Вишивання. Київ:"Світич", 2003, № 4. С.21-23.
53. Фокіна Т. Програма художньо-естетичного розвитку дошкільників. Дошкільне виховання. 1999 . № 1. с.35-38.

54. Хом'як О.А. Ретроспективний огляд проблеми виховання естетичного смаку в системі науково-культурологічного пізнання. URL// <https://nv-kogpi.ucoz.ua/vypusk6/Khomyak.pdf>.

55. Чугай Р.В., Станкевич М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів:Світ, 1993. 272 с.

56. Шилова М. Діагностика естетичної вихованості дошкільників і молодших школярів. Тернопіль : Джура, 2009. С. 55-60.

57. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: книга для учителя. М.: Просвещение, 2008. 304 с.

Анкета для вивлення естетичного досвіду вихователя і самооцінка його діяльності з естетичного розвитку дошкільників

1. Визначте поняття: "естетична культура", естетичне виховання, самовиховання.
2. Які види мистецтва Вам найбільше подобаються: музика, образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, художня література, театр, кіно, хореографія?
3. Які принципи Ви використовуєте в естетичному вихованні дітей і в естетичному самовихованні?
4. Які методи навчання і виховання уявляються Вам найбільш естетично значущими?
5. Які навички декоративної діяльності маєте і де їх одержали?
6. Як здійснюється ваша взаємодія з батьками щодо естетичного виховання?
7. Що ви розумієте під поняттям «народні ремесла?»
8. Чи доцільно знайомити дошкільнят з ними?
9. Які види ремесел вважаєте доступними для роботи зі старшими дошкільниками?
10. Чи можуть народні ремесла впливати на формування певних якостей у дітей? Якщо можуть, то яких саме?
11. Які форми роботи організації естетичної діяльності зі старшими дошкільниками, на вашу думку, є найбільш оптимальними?
12. Якою є роль народної іграшки у естетичному вихованні дитини? Чому?

Додаток Б

Бесіда з батьками щодо їхньої позиції відносно ролі естетичної культури в житті дитини Анкета для батьків «Значення мистецтва у розвитку вашої дитини»

1. Якою, на Ваш погляд, має бути дитина, щоб її можна було вважати культурною.
2. У чому Ви бачите допомогу сім'ї у вирішенні цього завдання?
3. Чи вважаєте Ви, що сім'я повинна розвивати вміння дітей самостійно організувати власну естетичну діяльність?
4. У яких видах естетичної діяльності Ваша дитина більш ініціативна і самостійна?
5. Чи є у Вашої дитини (підкресліть):
  - народні іграшки;
  - книги про мистецтво і художників, майстрів?
6. Що необхідно для досягнення вашою дитиною певного рівня художньо-естетичної культури?
7. Чи надасте ви значення естетичному розвитку своєї дитини?
8. Чи займаєтесь ви малюванням, ліпленням, аплікацією вдома разом з дитиною?
9. Які жанри художніх творів подобаються Вам найбільше і чому?
10. Чи знаєте ви, як дитина ставиться до занять естетичного циклу у дошкільному закладі? Що їй подобається найбільше?
11. Чи розмовляєте ви з дитиною про мистецтво?
12. Чи проявляється інтерес вашої дитини до мистецтва?
13. Чи створюєте ви умови дитині для домашніх занять мистецтвом?

Додаток В

Бесіда з педагогами для виявлення ініціативності, самостійності дошкільників в художньо-естетичній діяльності

1. Як, по-Вашому, ставляться діти до занять естетичного напрямку?
2. Хто з дітей виявляє найбільшу цікавість до декоративного мистецтва?
3. Якому виду діяльності віддають перевагу діти на заняттях художньо-естетичного циклу?
4. Як часто діти вашої групи займаються в зоні самостійної художньо-естетичної діяльності?
5. Скільки дітей щодня грають в зоні самостійної художньо-естетичної діяльності? Яким матеріалам та інструментам вони віддають перевагу?
6. Чи включаєте ви в практику своєї роботи спільну естетичну діяльність з дітьми?
7. Як часто у вашій групі влаштовуються тематичні виставки художньо-естетичного спрямування?

Творча гра «Що в альбомі?»

Мета: з'ясувати прояви зацікавленості у дітей до мистецтва ... як одного з видів декоративно-прикладного мистецтва України; розвивати вміння словесно виражати своє ставлення до побаченого.

Матеріал: 3-4 альбоми з тематично підібраними ілюстраціями на тему «Вишивка».

Опис: дітям пропонується роздивитися декілька різних альбомів на власний розсуд. Словесно обґрунтувати власний вибір. Описати ..., які сподобались найбільше і чому.

Додаток Г

Бесіда з дітьми «Що ти знаєш про українську вишивку?» для виявлення тезаурусу в художньо-естетичній діяльності

1. Назви вишивані речі.
2. Розкажи про візерунок на вишиванці.
3. Які символи та обереги є на твоїй вишиванці?
4. Розкажи про призначення вишитої речі.
5. Які звичаї, пов'язані з вишиванками, ти знаєш?
6. Які ти знаєш види швів?
7. Яким способом вишита серветка, доріжка та ін. (гладдю, хрестиком, низинкою і т.ін.)?

Розповідь про старовинну народну іграшку-ляльку

В Україні, як і в інших слов'янських державах, жила та живе традиція робити ляльки-мотанки та класти їх до колисок дітям. Мотанка здавна була першим дарунком дитині від рідних, привітанням її з народженням.

Мотанку роблять з тканини, різноманітних кольорових клаптиків. Кожен майстер ляльок завжди намагається прикрасити свій виріб, нарядити у гарне вбрання, підібрати найкращі шматочки тканини для плаhti чи хустки лялечки. Дехто навіть вишиває мотанці козушка, оздоблює вбрання бусинами чи бісером, різними народними орнаментами.

Цій ляльці не обов'язково було навіть промальовувати обличчя. А от довгі розкішні тканинні коси часто їм накручували. Щоб була справжньою красунею!

Я вважаю дуже доброю традицію мотати ляльок. Вони не коштують багато, а творяться від душі, бо власними руками. Такі ляльки вважаються оберегами для тих, для кого їх майструють.

Додаток Е**Художньо-ігрова гра «Музей іграшки»**

Мета: збагатити початкові уявлення дітей про народну іграшку, як один з видів декоративно-прикладного мистецтва України; розвивати вміння словесно виражати своє ставлення до побаченого.

Матеріал: створений міні-музей іграшки у груповій кімнаті з експонатами іграшок за різними матеріалами та техніками виконання: дерев'яна, глиняна, мотанка, сирна.

Опис: дітям пропонується роздивитися експонати музею, а потім розказати, які експонати сподобались найбільше і чому.

Гурткова робота вишивання в ЗДО:

«Умілі руки»

Суть ініціативи: Організувати спільну роботу вихователів та батьків з розвитку дрібної моторики через гурткову роботу з навчання дітей старшого дошкільного віку навичкам вишивання.

Учасники: Діти старшого дошкільного віку, батьки вихованців, вихователі групи.

Актуальність проблеми: Одним з найважливіших показників готовності дітей до школи є розвиток дрібної моторики пальців рук. Учителі початкових класів відзначають, що багато сучасні діти на першому етапі навчання в школі відчують труднощі з листом: швидко втомлюється рука, втрачається робоча рядок, дитина не вкладається в загальний темп роботи. В результаті все це призводить до недостатнього розвитку уваги, зорової пам'яті, рухової координації.

Практика показує: діти, які займалися вишиванням, легше освоюють техніку письма. Щоб дитина навчилася правильно тримати ручку, потрібна тренування, а для цього як не можна краще підходить робота з дрібним матеріалом. Дошкільний період важливий етап життя дитини. Саме в дошкільному віці формуються: точність і узгодженість рухів кисті рук, спритність рухів пальців, акуратність, уважність, творчість, мислення, тобто якості, які будуть необхідні для успішного навчання письму.

Рука вчить мозок - чим вільніше дитина володіє пальцями, тим краще розвинене його мислення, мова. Ось чому робота гуртка «Вишивання», з моєї точки зору, є необхідною складовою частиною виховно-освітнього процесу в нашій групі.

Пояснювальна записка: На початку навчального року проводиться діагностика по виявленню, умінь дітей працювати з ниткою, голкою,

ножицями, умінь користуватися голкою, відміряти нитка, всилати її в голку і зав'язати у вузлик. Важливо з'ясувати, чи вміють діти правильно тримати ножиці, користуватися шаблонами і трафаретами.

Кожна діяльність включає пояснення матеріалу, але основний час відводиться практичній роботі. На початку навчання проводиться індивідуальна робота. Особлива увага приділяється робочого місця, освітленості приміщення, правилами безпеки праці.

Робота в гуртку позитивно позначається на взаєминах між дітьми, вони вчать допомагати один одному, дарувати подарунки, зроблені своїми руками. Це приносить їм радість, це корисне і захоплююче заняття для майбутніх школярів.

Вишивання вимагає участі обох рук, що дає можливість орієнтуватися в поняттях вправо-вліво, вгору-вниз, лицьова - виворітна. Навчання показує ефективність цієї праці, приносить користь до кінця навчального року, кисті, пальців стають спритнішими, точними.

Мета: Ознайомлення старших дошкільників з доступними їхньому віку видом художньої праці - вишиванням.

Завдання:

- ◆ Познайомити дітей з народними промислами, з матеріалами та інструментами для вишивання.
- ◆ Закріпити знання про техніку безпеки при роботі з голкою і ножицями.
- ◆ Освоїти прийоми затягання нитки в голку, зав'язування вузлика. Освоїти прийоми шва «вперед голка», шва «петельний», шва «тамбурний».
- ◆ Розвивати тактильні відчуття, моторику пальців.
- ◆ Виховувати акуратність, посидючість, терпіння, увагу.

Етапи виховно-освітнього процесу:

Перший етап: Передбачає вивчення літератури та досвіду з даної проблеми.

Другий етап: Визначення мети, завдань, принципів роботи.

Третій етап: Наслідування і творчості. Визначення змісту роботи. Передбачає спільну з вихователем діяльність і наявність зразка для наслідування і контролю якості. Від дітей вимагається максимальна точність повторення шва. Наслідуючи дорослому, дитина набуває спочатку перші вміння. Вони ще неміцні і швидко забуваються, якщо немає повторення. Тільки в результаті багаторазових вправ удосконалюється навичка освоєння шва. Планомірний і систематичний показ, правильне виконання шва, в кінцевому рахунку, призводить до самостійності, і додає впевненості у власних силах. Так створюються передумови до творчості, самостійної пошукової діяльності на всіх стадіях виготовлення вишивки. Первісне творчість проявляється у виборі малюнка для вишивки, експеримент з кольором: підбір комбінацій по запропонованим зразкам.

Четвертий етап: Діагностика, обробка всіх наявних даних, аналіз отриманих результатів.

Режим освітньої діяльності: При наповнюваності групи 20 дітей освітня діяльність гуртка проводяться 2 рази в тиждень, по 10 чоловік в один день. У перший день займаються дві підгрупи по 5 дітей і у другий день - інші 2 підгрупи по 5 дітей.

Дні освітньої діяльності гуртка вихователь вибирає залежно від інтенсивності навчального навантаження на дітей. Кожна дитина займається в гуртку 1 раз в тиждень. Але при реалізації творчого задуму кількість занять для кожної дитини регулюється індивідуально.

Тривалість занять з кожної міні-групою - не більше 25 хвилин - у старшій групі, 30 хвилин - у підготовчій групі. Гнучка форма організації дитячої праці в освітній діяльності дозволяє враховувати індивідуальні особливості дітей, бажання, стан здоров'я, рівень оволодіння навичками вишивання, знаходження на певному етапі реалізації задуму й інші можливі чинники. Склад міні-групи одночасно працюючих дітей може змінюватися у відповідності з вищевказаними причинами. Кожна дитина працює на своєму рівні складності, починає роботу з того місця, де закінчив.

Технічне оснащення:

1. Картон.
2. Котушкові Нитки кольорові № 40, №10 (основні і відтінкові).
3. Голки № 2 і № 3 (на кожну дитину).
4. Ножиці з тупими кінцями (на кожну дитину).
5. П'яльця пластмасові (на кожну дитину).
7. Нитки муліне.
6. Гудзики з 2 і 4 отворами різних розмірів і кольорів (достатня кількість для здійснення вибору кожною дитиною).
8. Олівці (на кожну дитину) прості.
9. Копіювальний папір (на кожну дитину).
10. Тканина біла бавовняна, розмір 20/20 див.

Очікуваний результат: До кінця 2-го року реалізації проекту очікується відсоткове збільшення числа вихованців з добре розвинуеною дрібною моторикою.

В результаті роботи гуртка передбачається оволодіння дітьми:

- прийомами і способами роботи з технології вишивки «вперед голку», «тамбурний», «стебловий»;
- прийомами і способами пришивання гудзиків з 2 і 4 отворами;
- певними знаннями правил безпечного користування ножицями і голкою;
- навичками економного витрачання матеріалу, дбайливого поводження з інструментами, підтримання порядку на робочому місці;
- умінням планувати роботу, розповідати про основні етапи втілення задуму;
- умінням зацікавити і навчити інших техніці вишивання.

Робота з батьками:

- залучити батьків у спільну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток дрібної моторики дошкільнят.
- поширювати серед батьків педагогічні знання про значення занять вишиванням для дітей.
- залучити батьків до діяльності рукоділлям, підбору ілюстративного матеріалу.

Додаток К**Конспект заняття****«У родинному колі»**

Мета: Поглибити знання дітей про український національний одяг.

Розширювати знання про усну народну творчість: потяшки, забавлянки.

Вчити дітей розігрувати різні сюжети ігор, забавлянок, пестівок: відтворювати напам'ять віршований текст засобами ейдетики та сенситивного мислення.

Вихователь:

Добрий день, вам добрі люди!

Хай між вами радість буде.

Щастя хай живе в родині,

Та для всіх на Україні.

Всіх людей вітаєм щиро

І бажаєм щастя й миру.

Ми давно гостей чекаєм,

З хлібом – сіллю застрічаєм.

(віддаємо хліб гостям)

У кожної людини є свій куточок на Землі. Це край, місце де вона народилася. Це її маленька батьківщина. З таких маленьких рідних куточків і складається наша велика батьківщина.

- Скажіть як називається наша країна?

(Україна)

- А хто ж ми з вами за національністю?

(українці)

- Сьогодні до нас завітали гості лялька Наталка та Іванко.

Подивіться які вони гарні, святково одягнені, назвіть в який одяг одягнена лялька Наталка.

(сорочка вишиванка, спідничка, фартух, віночок, чобітки)

Іванко

(сорочка вишиванка, шаровари, чобітки)

Вихователь:

А як ми сьогодні з вами одягнені?

(святково у сорочки – вишиванки)

- Давайте пригадаємо вірші про Україну, нашим гостям буде цікаво послухати.

«Батьківщина»

«Я маленька українка»

Гра «Горщик каші»

Вихователь:

Давайте розкажемо ще пестівки, утішки.

Цить не плач!

Я спечу тобі калач

Медом помажу

Тобі покажу

- А сама з'їм!

Сорока – білобока

На припічку кашу варила

Ополонечком мішала

А хвостиком накривала

Малих діток годувала:

Цьому дам і цьому дам

А цьому не дам

Бо цей буцман

Круп не драв

Дров не носив

Діжі не місив,

Хати не топив,

Діток гулять не водив

Справжній лежень.

Вихователь:

Дітки, мені здається хтось ніби плаче.

Це немовля в колисці плаче, давайте колискову заспіваєм.

(колискова «Котику – сіренький» асоціативне мислення)

Вихователь:

У нас здавна

Є традиція славна:

Воду брати з чистої криниці

Муку з ярої пшениці.

Руками добрими замісити

І гостей короваєм пригостити.

Додаток Л

Дидактична гра «Який орнамент на рушничку?»

Мета: уточнити знання дітей про орнаменти, які використовувалися вишивальницями на українських рушничках; розвивати уважність, спостережливість, увагу, зв'язне мовлення; виховувати зацікавленість, повагу до праці людей.

Хід гри. Насамперед педагог ознайомлює дітей з орнаментами та їх символікою. Пропонує підібрати до кожного рушничка орнамент та розповісти про нього (геометричний, рослинний чи зоологічний).

Вихователь. А що вишивають на рушниках? (Калина - дівоча краса, листя дуба – сила. Птах є символ людської душі, він впливає на людську долю. Качки, голуби, жайворонки розміщують у центрі рушника – символ наречених, а пара птахів є символом подружнього життя. Соловей і зозуля – любляють дівочі рушники. Вони сумують коли вишити їх без пари. Але все ще попереду і бо «соловей щебече пару собі кличе», а про зозулю співають: « До Петра зозулі кувати, кувати, до осені дівці гуляти, гуляти».

Солов'я і зозулю вишивають на гільці калини – що символізує продовження роду. Пави розміщуються на весільних рушниках – птах сімейного щастя. Ластівка – добра звістка. На весільному рушнику вишивають квіткові орнаменти – оберіг шлюбних сил та побажання молодим здоров'я, багатства, народження дітей. Весільний вінок з троянд вишивали на скатертині, як побажання молодим щастя, здоров'я, достатку, добра. Окрім рослинних орнаментів у вишивці були геометричні орнаменти. Їх елементи повторювалися та мали своє значення, та були оберегом для людей. Це веселка, млин, яблуко, зірочка, сокирки, ягідки, берізка, ламане дерево, ромб з вусиками.)

Український рушник використовували у багатьох митях життя людини – чи то під час народження, чи то під час одруження, чи то під час зустрічі гостей, чи то під час провідів у далеку путь. Рушник широко застосовували у

хліборобських обрядах. До слова, на святі «Ожнивки», що досі знаменує завершення жнив в українських селах, українці виносили хліб на рушнику, зустрічаючи хліборобів. А після випікання хлібу діжку обов'язково накривали вишиваним рушником, ставлячи її під образами на покуті. Коли син вирушав із дому, мати обов'язково дарувала йому рушник, щоб захистити його від поганої долі.

Шануйте, друзі, рушники,
Квітчайте ними свою хату -
То обереги від біди.
Шануйте ті, що дала мати.

Фізична хвилинка. Танок «Подоляночка».

Вихователь.

Діти, послухайте вірші.
Мама вишила мені
Вишиванка – писанка чудова,
Квітами сорочку.
Звізда ясна – співи та вертеп,
Квіти гарні, весняні. –
Вишита сльозою рідна мова,
На, вдягай, синочку.
Думами дорога через степ.
В нитці сонце золоте,
Моя вишиванко, червона
Пелюстки червоні. калино,
Ласка мамина цвіте
Ти символ Вітчизни з прадавніх
В тому вишиванні. віків.
Вишиваночку візьму,

Моя вишиванка – душа України
 Швидко одягнуся,
 І зірка яскрава для дочок – синів.
 Підійду і обніму
 Я свою матусю.

Вправа «Яка моя мама?».

Приклади: яка мама, коли тебе пестить (ласкава, ніжна, добра); яка мама, коли піклується про тебе (дбайлива); яка мама, коли багато знає (розумна); яка мама, коли багато вміє (уміла); яка мама, коли нічого не боїться (смілива); яка мама, коли терпить, коли ти пустуєш (терпляча).

Вихователь. Найкращий подарунок для мами, як на будь-яке свято – це щось зроблене своїми руками.

Вихователь.

Діти, відгадайте загадку.
 Вона прекрасна у серванті,
 І на поличці, й на столі
 Аж веселішає оселя
 Коли прикрасиш нею її ти.
 (Серветка)

Вихователь. Навіть для вас маленьких вишивальників буде не складно зробити чудовий подаруночок матусі – прикрасити серветку для матусі.

Я пропоную вам оздобити її бісером та пастками: Такі елементи вносять у вишивку не тільки родзинку, а й енергію, оскільки це ручна робота і кожен камінчик, кожна така маленька деталь, пришивається окремо, з особливим трепетом і несе собою енергію любові.

Дидактична гра «Що потрібно вишивальниці для роботи?»

Мета: уточнити знання дітей про знаряддя праці вишивальниці; розвивати мислення, мовлення, пам'ять, увагу. Виховувати повагу до праці вишивальниці.

Хід гри. Діти розглядають зображення предметів на картках – ножиці, гудзики, голки, нитки, тканину, швейну машинку, називають їх та обговорюють чи потрібен цей предмет вишивальниці. Кожну картку діти відзначають фішкою (потрібно– не потрібно), своєю думку діти обґрунтовують.

Правила техніки безпеки.

- Голки зберігати в гольнику .
- Голкою працювати обережно, не залишати її без нитки (з ниткою її легше знайти, якщо вона загубиться).
- Не відкушувати нитку зубами, а відрізати ножицями.
- Ножиці тримати на робочому місці з зімкненими лезами, передавати теж зімкненими лезами, кільцями вперед.
- Не розмахуй ножицями.
- Ні в якому разі не брати в рот нитку, голку, тканину.

Самостійна практична робота вихованців. Лине музичний супровід тихенька мелодія.

Виставка та оцінювання робіт.

Вихователь. Давайте діти оберемо найкращу роботу.

Ви – молодці, гарно попрацювали. І я впевнена, що вашим мамам дуже сподобаються ваші серветки.

Нехай чарівні ваші руки
Ніколи не мають скуки
Нехай серце палає Любов'ю до вишивки,
Та розквітає ваша творчість, як квітки нашої країни,
Чаруючи своєю різнобарвністю та красою.

Вправа на завершення «Ласкавинка».

Вихователь пропонує дітям «подарувати» один одному (або просто всім в колі) ласкаве слово-побажання.

Додаток М

Заняття на тему «Вишивка»

Геометричні та рослинні мотиви у вишивках. Вишивання хрестиком, напівхрестиком. Ознайомлення з ритмом і симетрією розміщення елементів декору.

— На попередніх заняттях ми говорили про вироби майстрів килимарства. Сьогодні ми продовжимо знайомство з декоративно-прикладним мистецтвом України. Тема нашого заняття — вишивка. Це один із найдавніших і найпоширеніших видів декоративного мистецтва.

Назвіть предмети, на яких ви бачили вишивки. (Сукні, сорочки, скатертини, хустки.)

У народів України вишивка існувала з давніх часів. Ще в XI сторіччі княгиня Ганна, сестра Володимира Мономаха, організувала навчання вишивці дівчаток у монастирських школах.

Застосування вишивок різноманітне. Частіше ними прикрашалися предмети одягу і селянського побуту. Це і визначало розмір вишивок і характер візерунків, а також стиль і композиційний ряд (показ рушників, хусток, сорочок, поясів).

Кожний регіон України мав своєрідні прийоми художнього вирішення одягу. Навіть вишивки сусідніх сіл одного району могли відрізнятися одна від одної.

Вишивали по-різному: «хрестиком», «стебловим швом», «двосторонньою гладдю», «мережкою», «рубцем», «ланцюжком» тощо.

(Вихователь показує листівки з видами технік вишивок. Фоном звучить запис пісні А. Малишка «Два кольори».)

— **На Київщині** більше поширені вишивки з геометричним, іноді рослинним орнаментом. Це в основному вузькі стрічки. Кольори: червоний, чорний, іноді доповнюються жовтим.

На Чернігівщині — геометричні візерунки, в яких більше червоного і білого, або червоного і синього кольорів,

Полтавщина славиться геометричним і стилізованим орнаментом вохристо-золотистих, блакитних, темно-синіх, зелених кольорів. Львівській вишивці властиві рослинні мотиви, укладені в смужки і вільно розкидані по всій площині виробу. Кольори: червоний, синій, білий, зелений, жовтий.

Гуцульські вишивки багаті колоритом і філігранною розробкою форм з додатковим чорним кольором.

(Вихователь супроводжує свою розповідь демонстрацією плаката з видами орнаментів і колірної гами, властивих певним регіонам України.)

— Ми виконаємо **орнамент** в альбомі чорною і червоною **фарбами**.

— Як ви гадаєте, якій **області** належить така вишивка? (Київській.)

— Що являє собою **композиція** вишивки? (Смужка, в якій поданий рослинний орнамент.)

Роздивіться **малюнок** орнаменту — гілочки з гронами винограду, що зигзагоподібно заповнюють стрічку.

Поєднання білого, червоного, чорного кольорів робить вишивку дуже нарядною.

— **На чому** можна побачити вишивку?

— **Про які центри** вишивання ви дізналися сьогодні на занятті?

Знайти вдома зразки вишивки. Постаратися визначити область, для якої характерна така вишивка, перемалювати або, використовуючи ілюстрації, повторити кольоровий візерунок рушника.

Заняття на тему «Буковинські візерунки».

— Чи схожі вишивки різних областей України? Як ви гадаєте, чому? (бо кожна область мала свої характерні риси вишивки.)

— Назвіть великі центри української вишивки. (Київ, Полтава, Львів, Чернігів.)

— Вишивку якої області ми малювали на минулому занятті? У чому її особливість? (Київщини; використовуються білий, червоний, чорний кольори.)

— Сьогодні ви познайомитеся з вишивками Буковини і самі виконаєте фломастерами візерунок для святкової сорочки.

— Подивіться, які гарні композиції на поданих речах. (Вихователь демонструє вишиванку, рушник.)

— Шили і вишивали їх наші прабаби. Вони вкладали в роботу всю душу, любов і фантазію. Тому візерунки виходили такими гарними, а вся робота дарувала радість і тепло. Ці речі дбайливо зберігалися й передавалися із покоління в покоління. Тому ми і сьогодні можемо милуватися ними.

Рушники вважалися показником чистоти, акуратності й працьовитості жінки. Без них не обходилася жодна подія в житті українців. Ними перев'язували сватів, на рушник ставали молоді під час весілля, на них підносили хліб, ними прикрашали будинок. Прикрашений рушниками, килимами, витинанкою, гарним глиняним посудом, розмальованими меблями будинок мав вигляд ошатний, веселий і казковий. А якщо людина ішла з дому в далеку дорогу, мати давала їй рушник.

— Уважно роздивіться малюнки на плакаті орнаментів Буковини. Автор їх — Ксенія Колотило.

(Вихователь демонструє плакат із характерними буковинськими вишивками, альбом робіт Ксенії Колотило.) На Буковині поширені геометричні мотиви у вишивці (ромби, трикутники, розетки, яблучка) із різноманітними за формою контурами і внутрішньою розробкою.

Всі елементи щільно укладаються в горизонтальні або скошені смуги. Кожний колір був символічним.

Червона нитка означала побажання **здоров'я, міцності, сили.**

Жовта нитка нагадувала про **сонце,**

зелена — про траву.

Землю символізувала **коричнева** нитка,

а зірочку— багряна.

Вишиті речі дарували особливо близьким людям: дитині, брату, сестрі, нареченому, чоловіку.

Як тільки в сім'ї підростали дівчатка, бабусі і мами навчали їх вишиванню. Дівчина до заміжжя своїми вишивками повинна була заробити на покупку скрині, приготувати придане для себе і вишити рушники для сватів, а також сорочки, блузи для себе, нареченого, свекра. За приготовленими речами судили про сім'ю, оцінювали здібності нареченої. Дівчина, що не змогла приготувати придане, вважалася ледащою.

Додаток Н

Консультація для вихователів «Типологія вишитих виробів»

Типологія вишитих виробів. Вишивка одягу, давня східнослов'янська традиція, набула особливого розвитку на Україні у XVIII—XIX ст. На цей час сформувалися комплекси українського народного чоловічого й жіночого одягу. Вишивка одягу об'єднує типи, підтипи, групи вишивок, які різняться з

містом орнаментальних мотивів,
характером композицій,
кольором,
матеріалом і
технікою виконання.

Існують численні локальні розбіжності. Упродовж віків визначилися переважно сталі **принципи розміщення** вишивок на головних уборах, натільному, нагрудному, поясному, верхньому одязі, взутті.

Вишивка головних уборів (стрічок, переміток, хустин, бавниць, капелюхів, шапок) характеризується оригінальною композицією. Стрічки вишивали рядами пишних квітів, складних геометричних мотивів або ламаною чи хвилястою гнучкою лінією, у вигинах якої розташовані квіти, а на виступах — листочки, пуп'янки.

Очіпки, кибалки виділяються переважно суцільно вишитими складними розетковими композиційними мотивами, розміщеними по краях у вигляді кайми, в кутах і на всій її площині у розетковому або стрічковому плані. Матеріал: заполоч, шовк.

У чоловічих *капелюхах* вишивали горизонтальну стрічку між крисами і чолом. Часто пришивали об'ємно-виступаючі кольорові стрічки, «черв'ячки», китиці і т. ін.

Шапки-магерки вишивали гарусом, заповочтю червоного, білого кольору, із вкрапленням синіх, зелених ниток. Мотиви: розетки, круги, зубці (рядами в налобній та наушній частинах).

Вишивка **сорочок** виділяється логічністю розташування, особливим багатством вишивальних технік. Здавна сорочці приписується чарівна сила, з нею пов'язана низка повір'їв, звичаїв, обрядів. Сорочка розглядається як «двійник» людини, що її носить. Сорочка наближала до тіла, і її здавна вишивали, наділяючи магічними символами — знаками, щоб була берегинею.

У **жіночих сорочках** вишивали коміри, пазухи, подоли, рукави, у **чоловічих** — коміри, манжети, маніжки, дуже рідко полики. Крій сорочок, еволюція народного моделювання впливали на принципи розміщення вишивки на окремих частинах сорочок. Так, на вузьких обшивках чоловічих сорочок стрічкове розташування вишивки за всією довжиною, а на відкладених комірах часто вишиті тільки передні краї і переважає центрична, розетково-галузева композиція. На **передній пілці сорочок** вишивали пазухи: 1) вертикальні суцільні смуги, вишиті обабіч близько розрізу пазухи; 2) дві паралельні вертикальні стрічки, вишиті на відстані 2—3 см від зарубленого розрізу пазухи; 3) суцільна вертикальна смуга, виконана на правій половині пазухи.

Вишиті рукави за характером розташування візерунків поділяються на такі основні групи:

- 1) вишита верхня частина — уставки (полики) і манжет;
- 2) вишиті тільки уставки;
- 3) вишивка розміщена на всій їх площині.

Вершин художньої досконалості народні майстрині досягли у вишиванні **установок**. Це домінуючий акцент не тільки вишивки рукавів, а й усієї сорочки. Логічно продумане розташування прямокутної площини установки, висотою переважно до 15 см, шириною до 35 см на самій видній верхній частині рукавів.

Вишивка манжетів — «чохла», «дудів», «михалок», «зап'ястя» залежить від їхньої форми. Однорядними стрічками розміщені орнаментальні мотиви на вузьких обшивках. На манжетах вишивались і кількарядові смуги, часто з переходом у дрібні складочки рукавів. Зустрічаються манжети, вишиті тільки на краях. Урізноманітнює вишивку манжетів їх обметування, обкидання, петлювання.

Вишивка **подолів** сорочок несе вагоме художнє навантаження, вона обрамовує, композиційно завершує систему вишивки сорочки.

Нагрудний одяг — прямоспинний, приталений, короткий, з рукавами і без рукавів —

мережили вертикальними смугами на полах, при нагрудному розрізі на проймах і

горизонтальними — знизу полів, спинки і рукавів.

Своєрідна вишивка гуцульських безрукавок — кептарів. Їхні поли вишиті складними стрічками, а в кутах полів при бокових швах, на спинці розташовані розеткові або центрально-променисті композиції. Часто на спині кептарів між вирізами пройми — зооморфні та антропоморфні мотиви у складному обрамуванні.

Вишивка **поясного одягу** (запасок, спідниць) виділяється стрічковим характером розташування мотивів у нижній частині. У різних варіантах ритмічного повторення виконані мотиви розеток, зубців, квітів, гілочок, деревець тощо.

Кожухи вишивали широкими горизонтальними смугами знизу на рукавах, у долішній частині та вертикально на правій пілці. Переважає вишивка концентричних або вазонково-галузкових композицій в куті правої пілки. У кожухах з відрізною спинкою мережили смуги на спині (над лінією талії), біля розрізів кишень та на рукавах.

Вишивка **верхнього плечового одягу** (свит, сердаків, гуглів тощо) характеризується складними орнаментальними композиціями на спині, при поясі, полах, рукавах, відлогах тощо.

Кожному виду одягу, окремим його компонентам відповідає визначена техніка виконання, матеріал, комплекси орнаментальних мотивів. Вишивка складніша й багатша на центральних площинах рукавів сорочок, полах безрукавок, кожухів, свит, у рогах хустин, внизу запасок. Відрізняється вишивка жіночого, чоловічого, дитячого одягу, а також весільного, для щоденної праці, на свято і на смерть.

Вишивка **тканин інтер'єрно-обрядового** призначення має специфічні художні засоби. Її художня образність зумовлена функціональною роллю декорування інтер'єру, емоційно-символічною роллю.

Рушники — найпоширеніша типологічна група — відігравали важливу роль у сімейному та громадському житті. Вони були необхідним атрибутом під час урочистих подій, зустрічі гостей, закладання нових житлових та громадських будівель, відзначення народження дитини, сватання, весілля, похоронних обрядів. У народі збереглася споконвічна віра у життєдайну силу рушників, їх символічне значення у людському житті. Дослідники стверджують, що у далекому минулому під час поганських свят дівчата прикрашали рушниками гілки дерев. Зображувані на рушниках ромби, розетки, квадрати символізували сонце, землю, рослини, їм вклонялись як явищам, котрі дають життя, оберігають від різних бід, страждань, злих сил. Центральний кут хати — покуття — споконвічне місце для поганських убрусів, а полотно відігравало роль іконної дошки, на нього наносили священні поганські зображення, які передували іконам.

Рушники, вишиті різними нитками (шовк, білі, памуть, золоті, срібні, бісер тощо), мають певні типи композицій, різняться технічним виконанням, кольоровим вирішенням. На Полтавщині, Київщині, Чернігівщині рушники вишивали переважно так званими рушниковими швами, де поєднані такі техніки, як стебнівка — просо, полтавська гладь, шахматка, стебелевий шов і т. ін. З середини ХІХ ст. почали використовувати настил, гладь, вирізування, «через чисницю»; на Поділлі — пряму гладь, «качалочку», низь; на Волині — занизування; на Харківщині, Сумщині — двосторонню гладь,

настилування; на півдні України — хрестик, гладь і под. Переважають доцентричне розташування дерев життя, квіткових вазонів та стрічковий уклад мотивів в поперечні смуги. Рідше зустрічаються рушники з орнаментальною смугою при одній широкій стороні.

Скатертини вишивали на центральній площині і каймі з чотирьох боків, тільки по каймі; двома-трьома рядами тільки у вузких краях.

Рідше побутували білі **простирадла**, до одного краю яких пришиті лиштви — підзори. Це полотнища (2 м X 40 см), вишиті в орнаментальні ряди з розеток, хвилястих стрічок або дрібних квіткових галузок.

Вишивка на **наволочках** розташована переважно з одного боку на прошвах. На дитячих подушках центрально-кругова композиція — переважно по центральній частині верхньої площини наволочки. На Закарпатті поширені два принципи вишивок; рядове з двох сторін наволочки і один звеличений ромб-розетка по верхній центральній площині.

Вишивки на тканинах інтер'єрного й обрядового призначення відрізняються продуманою конструктивністю. Візерунки переважно в усталеному порядку: на центральній площині, по краях, з боків, по кінцях з урахуванням їх доброго огляду.

Білий колір тканини, вибілених ниток, а також червоно-сині, багатоколірні візерунки збагачували живу гру світлотіней у вишивках, які ярусами спадали на ліжках, жердці, столах, стінах, посилювали їх звучання в інтер'єрі хат, культових приміщень.

«Звідки з'явилися вишиванки»

Легенда

Колись давним-давно серед мальовничої природи жили чоловік та жінка. Все було б добре, та діток у них не було. Нарешті, через багато років у хаті з'явилося двоє дівчаток: одна білявенька з русявим волоссячком, а друга – чорнявенька з волоссям чорним, як смола.

Збігали роки. Виросли дівчата справжніми красунями, були серцем добрі, всім допомагали, батьків радували та шанували. Припали до вподоби двом юнакам за свою вроду, вдачу і працьовитість. Ніщо не віщувало біди, але горе прийшло несподівано. Оселився серед цієї краси страшний Змій. Якось пролітав він над долиною, де дівчата полотно вибілювали на сонці, побачив їх і вирішив взяти у полон. Перетворившись на чудового метелика, він сів на травичку, а потім, перелітаючи з квітки на квітку, з куща на кущ, все далі і далі заманював дівчат. Опинилися сестри у непролазних хащах, де ні звір не проходить, ні пташка не пролітає. Метелика враз не стало. Все почорніло, закрутилося, заревіло. Перед ними став страшний змії. Схопив дівчат і поніс у своє царство. Плачуть дівчата, а він регоче, реве, жалю їм завдає. Бо не любить слуга злого духу, щоб щастя ходило між людьми, щоб добро панувало.

Плачуть дівчата і кидають по одній волосині чорного і русявого волосся. Може, по цих волосинах їх знайдуть юнаки і повернуться додому. І сталося диво-дивне: добрий лісовий дух оживив їх і перетворив на чорні і червоні ниточки.

Прилетів змії у своє царство, замкнув на важкі залізні замки полонянок і ліг відпочивати.

Тим часом юнаки дізналися, що дівчат украв змії і вирішили в дорогу дівчат рятувати та з неволі визволяти. Довго йшли вони полями, лісами.

Раптом побачили у траві чорні та червоні ниточки.

Здогадались вони, що це дівчата їм слід залишили. Почали змотувати вони нитки у клубочки та так і дійшли до змієвого палацу.

Викликали Змія на бій. Вилетів розлючений, страшний, із ніздрів вогонь палає. Не було у хлопців зброї, лише ниточки схрестили. І сталося диво: вони перетворилися на міцні мечі, що відразу відрубували по дві голові. Розправилися відважні юнаки зі Змієм, упав палац – і лише купка попелу залишилася від нього. Визволили полонянок хлопці й віддали їм решту чорних і червоних ниток. Цими нитками хрестиками вишили дівчата чудосорочки. З вдячністю одягли їх юнаки. Ще кращими і сильнішими стали. А дівчата всім рідним теж повишивали сорочки. На візерунках вишиванок були добрі обереги від усього злого, подаровані добрим лісовим духом дівчатам-полонянкам. Відтоді, кажуть старі люди, повелося вишивання. І де у хаті є вишиванки, там рід живе добре і щасливо.

Вірші про вишиванку**Микола Шерник****УКРАЇНСЬКА ВИШИВАНКА**

Зроби: вдягнись з самого ранку,

Як небо пахне ще зірками,
Ти в українську вишиванку,
Живими шитими шовками.

Люби свою сорочку шиту,
В ній України вся родина.

Легенду бережи нажиту,
Вона, - як життєдайна днина!

Злюби, мов світло сонця з ранку,

Що йде до тебе від заграви,
Свою вкраїнську вишиванку,
Злюби - без поспіху й забави.

Тобі всміхнуться хмари сині,
В прийдешнім дні - найкращим
Скажи ще - Слава Україні!

Понад усе її, як любиш.

Вдягни сорочку-полотнянку,
Де ниток барви рукотворні
Іскряться сонцем спозаранку,
Як Україна, неповторні.

Яна Яковенко**ВИШИВАНКА**

Рано-вранці, на світанку,
Вишиваю вишиванку.

У зеленім житі

Буду ворожити.

Попрошу у неба

Солов'їний щебет.

Попрошу у квітки

Чарівної нитки.

Тоненької, шовкової,

Нитки кольорової.

Полотном біленьким

Вишию рівненько

Голосну сопілочку
 І вишневу гілочку,
 Пташечку, калину,
 Маму і дитину.
 Вийся-вийся, голочко,
 Вишиваю долечку.
 Візерунок рясно -
 Буде доля красна.

Яна Яковенко
МАМА СВОЇЙ ДОНЕЧЦІ

Мама своїй донечці
 Льолю вишивала,
 Вузлики на пам'ять
 Донечці в'язала.
 Розв'яжеться ниточка –
 Наче рілля чорна.
 Пізнає дитиночка
 Прадідівські корені.
 Розв'яжеться ниточка –
 Червона кровинка –
 Козацькі заграви
 Побачить дитинка.
 Носи, доню, льолечку
 Без гонору й пихи,
 Я сюди зашила
 Слово проти лиха.
 Носи, доню, льолечку,
 Тримай прямо спину,
 Бо тобі Вкраїноньку
 Піднімать, дитино...

Вадим Крищенко
ВИШИВАНКА
 Мама вишила мені
 Квітами сорочку.
 Квіти гарні, весняні:
 - На, вдягай, синочку!

В нитці – сонце золоте,
 Пелюстки багряні,
 Ласка мамина цвіте
 В тому вишиванні.
 Вишиваночку візьму,
 Швидко одягнуся,
 Підйду і обніму
 Я свою матусю.

Леся Храплива-Щур НАРОДНИЙ ОДЯГ

Коли вмию мамі
 І миски й ложки,
 Мама дасть сорочку
 Вишиту в квітки.

А чемненька буду,
 Вивчу в школі все,
 То бабуся плахту
 Ткану принесе.

Назбираю в лісі
 Тіточці грибків,
 Тітка дасть намиста
 П'ятдесят рядків.

А поможу білля
 Випрати сестрі,
 Дасть мені сестричка
 Гарні стрічки дві.

А грядки пополю,
 Батько на кінець
 Купить мені в місті
 Добрий жупанець.

Ще піду я в поле
 Та нарву квіток,
 І сама я вміло
 Виплету вінок.

А одягну все це,
 Скаже цілий світ:
 — Ось вам українка,
 Наче маків квіт!

Леся Храплива-Щур

ВИШИВАНКА

За горою дуби червоніють,
 Золотавіють осінню клени,
 І розписує дивнії мрії
 Срібна голка по білій пелені.
 Сине небо на бризги розбилось
 Об рвучкі Черемошеві води.
 Що гуцулчине серце любило —
 Зачарована голка виводить.
 Простелилися гори зелені,
 Розійшлися верхами смереки.
 Вишиває по білій пелені —
 Що осталося в мріях далеко.

Ганна Черінь

ВИШИТА СОРОЧКА

Вже Різдво! І сніг, і сміх!..
 Місто вбране в сніжні шати.
 Подарунки — всім від всіх.
 Що ж Тобі подарувати?
 Щоб дарунок той, хоч скромний,
 Кращим був від пишних крамів,
 Що розхвалють невтомно
 Сентаклоси на рекламі.
 Щось своє, безцінне треба!
 То ж потайно, у куточку,
 Все ховаючись від Тебе,
 Вишивала я сорочку.
 Раз, як Ти ввійшов нежданно,
 Не впіймалась трохи-трохи!..
 — Що ти шиєш так старанно?
 — Так, собі, старі панчохи...

Це щось більше, ніж обнова,
В іншій міць мого дарунку:
Кожний хрестик — ніжне слово,
Що рядок — про Тебе думка...
Ой, чи встигну! Час так швидко
Лине!.. Як вгадати міру?!..
Вишивала я в три нитки:
Ясно-синю, чорну й сіру:
Сірі будні — дні робочі;
Часом смуток — чорна стяжка.
Ясно-сині глянуть очі —
І тоді стає не тяжко!

А Тобі хай ці чудесні
Візерунки дрібно-сині
Нагадають сині весни,
Ніжні співи солов'їні,
Хай нагадують для Тебе
Найщасливіші хвилини,
Сивий степ і синє небо
Золотої України!

Консультація-лекція «Українська вишивка та ознайомлення з нею дітей дошкільного віку»

Вишивка — це поширений вид декоративно-прикладного мистецтва, в якому узор та зображення виконуються ручним або машинним способом на різних тканинах, шкірі та інших матеріалах лляними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, перлами, коштовним камінням.

Цей вид мистецтва виник давно — корені його сягають у глибину віків. Зразки найдавнішої вишивки в музеях Європи відносять до V ст. н. е., а пам'ятки української вишивки збереглися лише за кілька останніх століть (у музеях найбільше вишивок XIX ст.).

Орнаментальні мотиви українських вишивок сягають своїм корінням у місцеву флору і фауну, в історичну традицію.

За мотивами орнаменти вишивок поділяють на групи: геометричні (абстрактні), рослинні, зооморфні (тваринні), антропоморфні, орнітоморфні.

Геометричні — дуже прості: кружальця, трикутники, ромби, кривульки, лінії, хрести (прості й подвійні).

В основі рослинного орнаменту лежить прагнення перенести у вишивку красу природи. В українській вишивці часто використовують такі мотиви, як «виноград», «хміль», «дубове листя», «барвінок».

У вишивках зооморфних (тваринних) орнаментів зображуються кінь, заєць, риба, жаба; з птахів — півень, сова, голуб, зозуля; з комах — муха, метелик, павук, летючі жуки.

Народна художня вишивка України при своїй єдиній стильовій основі дуже різноманітна і в кожній області має свої відмінності. Так, подільським сорочкам притаманна барвистість і різноманітність швів. Найтиповішим є змережування «павучками», яким примережують вставки на рукавах, клинці. У різних варіантах повторюються дві основні техніки — хрестик і низь, а

також декоративний шов «качалочка», який зберіг орнаментальні мотиви давньої вишивки. Найпоширеніші одноколірні (червоні та чорні) вишивані сорочки, значно рідше — дво- та триколірні.

Технічні прийоми вишивання дуже різноманітні, їх можна розділити на дві основні групи: до першої належать вишивки «за рахунком», виконані з урахуванням структури тканини і тісно пов'язані з нею. Це такі шви, як «низь», «хрестик», «тамбур», шиття золотом і сріблом. Другу групу складають вишивки, нанесені на тканину вільно, незалежно від її структури: вишивання гладдю й аплікація. Дітям пояснюють на прикладі, як техніка вишивання впливає на вибір узору: для рахункової техніки зручніші геометричні мотиви, тоді як вільна техніка дає можливість створювати мотиви, близькі до природи рослинних форм. Педагог має універсальну можливість ще раз довести дітям, що візерунки народного вишивання розроблялися відповідно до форм предметів, тобто їх побудова залежала від призначення декоративної речі. Звідси впливали вибір матеріалу і техніка виконання форм виробу.

Народний орнамент виник із життєвих вражень його творців, від спілкування з природою, в результаті осмислення цих вражень і втілення їх в інші образи. Тому під час ручної праці вихователь пропонує кожній дитині змодельовати з кількох орнаментів такий, який їй найбільше до вподоби. Геометричний орнамент, очевидно, виник внаслідок прагнення передати образи сонця, зірок, рослин тощо, про що свідчать і їх назви.

Ознайомлення дітей дошкільного віку з вишивкою має своєрідні особливості, які виникають як із

- розвитку творчих здібностей та уподобань дітей (діти діють тут з власної ініціативи), так і з
- правил техніки безпеки (використання спеціальних знарядь праці, нетрадиційних для дошкільного закладу).

Процес ознайомлення з вишивкою досить довготривалий саме завдяки своєрідності техніки виконання. Спробуємо розглянути поетапний зміст роботи вихователя, особливості методики й керівництва.

Вихователь повинен створити насамперед таке навколишнє середовище, яке викликало б інтерес до вишивки. Самостійні вияви інтересу вже з молодшого віку вихователь примічає відразу — він природний завдяки колориту і різноманітності форм речей, оздоблених вишивкою. Діти люблять розглядати красиве і слухати розповіді про нього, особливо коли вишивкою оздоблений одяг та речі побуту героїв улюблених казок та оповідань. Вони самостійно збагачують і вдосконалюють свій досвід шляхом порівняння різних атрибутів одягу, як, наприклад, сорочка у вовчика-братика і блузка у лисички-сестрички, спідничка у мами-кози і кептарики у сімох козенят тощо.

Щоб вільно порівнювати, невимушене розглядати зразки вишивки в груповій кімнаті молодших і середніх груп, необхідно виділити спеціальне місце, де зразки були б доступними кожній дитині. Вишивані серветки, рушники треба розкласти так, щоб діти самі могли їх дістати і покласти на місце.

Аналогічні поради треба дати й батькам, як збагачувати художні враження дітей удома. Адже саме ці враження 4 — 5-річних дошкільнят є джерелом їхньої самостійної художньої праці у старшому дошкільному віці. Педагог може легко простежити, як інтерес до вишиванок відображується дітьми в їхніх малюнках (сюжетне малювання за змістом казок), в іграх, драматизаціях (як діти підготовлюють костюми, їх художнє оздоблення) тощо. І хоч інтерес виникає у дітей стихійно, вихователеві ніяк не байдуже, хто бере участь у пізнанні, він енергійно спрямовує вияви активності дітей. Основними формами роботи є

- бесіди вихователя з дітьми на заняттях,
- під час екскурсії до музею, на
- виставку народної вишивки, одягу;
- зустрічі з народними умільцями,

- проведення фольклорних свят, на яких діти вдягнені у вишиванки, а також закріплення знань про вишивку на
- заняттях із зображувальної діяльності, де з великим інтересом і старанністю діти оздоблюють площинні зображення окремих частин одягу і предметів побуту (спідниці, сорочки, кептариками, фартушки, скатерки, рушнички тощо).

В цьому віці їх приваблюють яскраві кольори, симетрія, ритм чергування барв і форм тощо.

Самостійне вишивання дітей старшого дошкільного віку неподільно пов'язане з ручною працею. Ознайомлення з вишивкою й оволодіння технікою вишивання вихователь планує в цьому віці на спеціальних заняттях. У зміст роботи з дітьми входить насамперед ознайомлення з необхідними для вишивання матеріалами:

тканиною,
нитками,
голкою,
наперстком тощо.

Так, ознайомлюючи дітей з подільською вишивкою, вихователь акцентує на тому, що на Тернопільщині, наприклад, вишивали бавовняними нитками і лише окремі елементи обводили кольоровими нитками, а на Поліссі для вишивання використовували лляні, конопляні і шерстяні нитки. Особливий інтерес виникає у дітей, коли вихователь пояснює вишивання на Галичині. Традиційно у цьому краї поряд з вищезгаданими матеріалами використовувались шовкові, срібні, золоті і металеві нитки, муліне, бісер, сап'ян, гудзики, коралі, головки металевих цвяхів «бобрики» та ін.

Вибір ниток залежав від сукна і полотна, на якому вишивали, а вибір кольору — від мотивів і призначення одягу. Так, червоний колір означав квіти, любов, а зелений — зелені трави, блакитний — чисте, безхмарне небо, чорний — журбу, жовтий — достиглі в полі колоски. Кожний колір має своє

місце і призначення. Чорний, зелений, фіалковий, жовтий — чоловічі кольори. Жінка носить лише голубий бережечок на сорочці, ромбики в ромбиках (у три ромбики) у вигляді тризубця. Тризубець — родинний амулет: справа батько, зліва — мати, а посередині — маленькі діти, яких виховує родина.

Білим кольором по білому вишивали як запоруку чистого духу і здоров'я. Дітям вишивали тільки голубі ромби. По одягу читали долю і вік дівчини.

Далі вихователь детально планує розгляд і аналіз тих традиційних тканин, на яких вишивали народні умільці в більшості регіонів України. Це було домоткане вибілене сонцем і водою ляне полотно, яким славились українці далеко за межами держави. Для вишивки кептариків, сердаків, кожухів використовували сукно, вичинене хутро.

Поряд з вишивкою майже в кожному регіоні України виробили оздоблювали різними мережками. Дітям варто пояснити, що мережка виконувала функції з'єднувального шва.

Багаті і різні художні традиції української вишивки. Вони міцно пов'язані з давніми повір'ями, звичаями й обрядами, багаті стародавніми мотивами, своєрідними знаками-символами, так званими оберегами. Саме вони повинні були оберігати від злих духів, тому ними прикрашали одяг і для дорослих, і для дітей. Має своє символічне глибоко традиційне значення і кожний знак на вишивці.

Створюючи орнамент, народні вишивальниці весь час зверталися до природи, творчо осмислювали предмети і явища, їх барвистий колорит і прагнули все відтворити у вишивці: прямі лінії символізували землю, а хвилясті — воду, вертикальні хвилясті — дощ, а трикутники — гори, дві схрещені лінії — блискавку, а ромб, коло чи квадрат — вогонь.

Жіноча постать символізувала богиню життя, дерево з розлогими гілками — родючість землі, птахи — настання весни, врожай, а кінь і олень — благополуччя.

Усвідомлюючи історичне минуле нашого народу, доцільно у старшому віці розповісти дітям і про

історію виникнення вишивки,

її розвиток і вдосконалення техніки спільно з розвитком держави загалом. Притаманність кожному регіону своїх особливостей орнаменту, техніки і колориту дітям слід пояснити також багатством і неповторністю природи.

У старшому дошкільному віці вихователь поступово готує дітей до сприйняття художніх і технічних особливостей орнаменту різних регіонів України. Діти розглядають у зв'язку з цим ілюстрації у книжках, листівки, репродукції, альбоми зразків вишивки, святкових костюмів тощо. Вихователь може також організувати виставки таких робіт у кімнаті або в залі і постійно спрямовує свою діяльність на розвиток художнього сприймання дітей. На заключному етапі цієї роботи вихователь пропонує дітям з кількох орнаментів скласти свій для оздоблення того чи іншого виробу з урахуванням бажання дітей.

Для того щоб дитина самостійно передавала у вишивці свої враження про цей вид народного промислу, вона повинна вміти вільно користуватись відповідними засобами і знаряддями праці. Якщо художній досвід на заняттях передають здебільшого дорослі, то поза ними діти повинні самостійно використовувати набуті знання і вміння. У тих випадках, коли вихователь підтримує в дітей прагнення знову повернутися до вишивки, він намагається посилити інтерес, відчуття радості за самостійно виконану роботу, продумати елементи ускладнення її змісту і форми.

Пропозиції педагога не повинні бути настирливими і мають повністю залежати від бажання дітей, змісту їхніх задумів, розвитку допитливості, мотивів. Роботи, які виконують діти з власної ініціативи, є особливо улюбленими і привабливими для дітей. Саме вони стимулюють дитячу творчу уяву, активність і самодіяльність. Керуючи роботою дітей у години ручної праці, вихователь допомагає їм планувати роботу, уникати

квапливості, доводити задум до кінця. Для цього педагогу варто попередньо поговорити з кожною дитиною, з'ясувати задум кожної вишивки і техніку її виконання. Вихователіві треба продумати, як допомогти кожній дитині втілити передбачений задум, адже він виступає як порадник, зацікавлений майбутнім виробом, не диктує, як та що робити, а жваво обговорює з дітьми етапи і хід роботи, техніку використання голки, наперстка, прийоми безпеки.

Зважаючи на те, що дошкільники часто не можуть відразу закінчити свою роботу, їм пропонують продовжити її наступного разу. Це дуже важливо тоді, коли діти працюють самостійно кожен над своїм візерунком. Вихователь включається у процес, спостерігає, аналізує, допомагає. Він пропонує дітям придивитись до робіт один одного, щоб через наслідування зміцнити інтерес і бажання дітей. У сприятливі пори року вишивання доцільно організовувати на майданчику за столом під час прогулянки в другій половині дня.

Вихователю слід мати на увазі, що не можна перетворювати захоплення дітей вишиванням поза заняттями з ручної праці в допоміжні форми роботи. Для художнього розвитку кожної дитини, формування вмінь і навичок у тих, хто має добре виражений інтерес до вишивання, вихователь може організувати гурток «Умілі руки», тому що одних лише занять для розвитку відповідних нахилів і здібностей, виховання стійкого інтересу і вміння вибирати на свій смак улюблену справу не досить.

Створюючи належні умови для вишивання, вихователь повинен враховувати, що воно не обов'язкове для всіх, а приваблює лише тих, хто любить це робити.

Керівництво цією діяльністю вимагає від вихователя чуйності, уваги до інтересів і задумів дітей, створення сприятливих умов для розвитку їхніх творчих здібностей.

Додаток Т

Вишивка

Програмовий зміст. Розкрити красу українських вишиванок, багатство кольорів, орнаментів. Збагатити знання дітей про цей давній вид народного декоративно-ужиткового мистецтва. Ознайомити зі звичаями та обрядами, пов'язаними з ними. Формувати здатність до естетичного сприймання різних видів народних ремесел. Навчити елементарним вишивальним умінням. Розвивати зацікавленість цим видом народних ремесел. Виховувати працьовитість.

Розділ програми	Теми занять
Дитина навколишній світ	і 1. Екскурсія в художній музей. 2. Ознайомлення з різними видами народних ремесел. 3. Вишиванки з бабусиної скрині. Розгляд виробів. 4. Рушникові візерунки. Символи і обереги на них. Звичаї та обряди, пов'язані з вишиванням.
Рідна природа	1. Кольори природи на вишиванках. 2. Бесіда про рослини-барвники (бузина, цибуління, кропива, горіх та ін.). 3. Клубочок ниток (бесіда про льон, коноплю, вовну та ін.).
Мовленнєве спілкування	1. Маленькі оповідачі. Розкажу, що я бачив у музеї. 2. Граматична будова мови. Звуковий аналіз слів: поле, сорочка, нитки. 3. Бесіда на тему "Як сорочка в полі виросла." 4. Багатство мови, виразність, емоційність. Розповіді дітей на тему "Бабусині вишиваночки".
Художня література народна творчість	і 1. Народна мудрість про ремесла. 2. Багірова В. Вірш "Мамин рушник". 3. Загоруйко Л. "Народження сорочки". 4. Звідки з'явилися вишиванки. Легенда. 5. Сорочки. Повір'я. 6. Коломийки про вишиванки. 7. Дудченко С. "Сонячні кольори". 8. Носань С. "Як народилася веселка".
Математика	1. Лічба. Полічи кольори на бабусиній вишиванці. 2. Які геометричні форми використані у рушникових візерунках? 3. Співвідношення числа і цифри. Полічи великі і малі ромби на рушникові, підбери відповідні цифри.
Малювання	1. Рушничок для матері. 2. Візерунки на бабусиних вишиванках (за задумом на різних формах, затонованих у різний колір).
Аплікація	1. Візерунок на скатертині. 2. Сорочка - вишиванка для Тарасика. 3. І на тім рушничкові... (колективна аплікація).

Ліплення	1. Декоративна подушечка. (Викладання візерунка на пластині квадратної форми.)

Вишивання

Методичні поради

1. При ознайомленні дошкільників із вишивкою доцільно провести такі бесіди:
  - "Символи та обереги нашого дому", "Звичаї та традиції, пов'язані з вишиванками "; "Кольори природи на вишиванках" (зелений - травичка, жовтий - сонечко і золоті колоски пшениці, блакитний - небо, чорний - ніч, а білий - день);
  - "Звідки з'явилися вишиванки"
2. Старшим дошкільникам дається поняття про узор (візерунок) та орнамент.
3. Дітей знайомлять із регіональними особливостями вишитих виробів (відповідно до місцевості, в якій проживають вихованці), зі звичаями, традиціями, обрядами, пов'язаними з вишиванням та використанням вишитих виробів.
4. Вихователь може заздалегідь підготувати таблицю знаків-символів і використати її при проведенні бесіди про символи-обереги на вишиванках. При цьому слід наголосити на бережному ставленні наших прадідів до природи і спрямувати роботу на реалізацію завдань екологічного виховання.